

Ganita mare

23^e jaargang nummer 3- 2016

Uitgave van de Historische Kring Gente

Ganita mare

Inhoud 2016 - 3

- 2 Allerlei en Gladiatorententoonstelling
- 3-4 Jaarprogramma 2016-2017
- 5-9 Ervaringen uit het begin van de Tweede Wereldoorlog
- 10 Veenhuis
- 11 Buge of barste
- 12 Klassenfoto's uit Huissen
- 13 Manuscript uit Gendtse bibliotheek ontdekt
- 14-15 Waardsche Klei
- 16-19 Prins Carnaval plus kwartierstaat familie Bouwman-Janssen
- 20 WaalWeelde
- 21-27 Het slachten van varken en rund
- 28 Verslag rondje Gendt en Open Avond
- 29 De Gendtse stadsrechten
- 30-32 Walburgen
- 33 Zwembad Walburgen in de jaren zestig
- 34 Aanwinsten, Welkom nieuwe leden, Overleden
- 35 Colofon

Foto voorpagina

Moskou, de voormalige machinefabriek van de steenfabriek in de polder. De gebouwen zijn pas gesloopt.
In de volksmond werd het Moskou genoemd, zo wordt gezegd, omdat het zo ver weg lag.

Incasso contributie 2017

De incasso contributie zal bij onze leden die een machtiging hebben afgegeven, plaatsvinden in januari 2017. De contributie blijft ongewijzigd. Te weten: leden betalen € 15,- en leden met het jaarboek Terugblik betalen € 22,-.

Geert Witjes

Gladiatorententoonstelling in het Valkhof museum

Veel mannen houden van vechtsporten, van de techniek, het uithoudingsvermogen en de kracht die er bij komt kijken. Een – weliswaar kleiner –

aantal vrouwen is er ook niet vies van. Een enkeling beoefent de sport en anderen bewonderen de afgetrainde lichamen en de 'foute' uitstraling van types als Badr Hari. Ook vroeger was het niet anders. In de huidige tentoonstelling in het Valkhofmuseum lezen we over een Romeinse edelvrouw die verliefd was op een gladiator, terwijl hij maar één arm meer had en zo lelijk was als de nacht. Ook zien we in een fresco de ongedwongen liefdesdaad van een gladiator met de vrouw bovenop. Vechten heeft en had iets erotiserend, maar het is vooral hard werken. Dat tonen de films in het museum en de levensgrote poppen die als gladiator gekleed zijn. Wat een bekapping en dan daarmee vechten... Meestal had men trouwens geen keuze, want een aantal gladiatoren was krijgsgevangene of slaaf, dus dan konden ze niet anders, maar er waren ook vrije mannen die op deze wijze roem en geld wilden krijgen. In tegenstelling tot wat wij vaak denken was een gladiator geen afvalproduct; meestal overleefden ze het gevecht, hoewel ze natuurlijk wel gewond raakten. Zo hebben ze wel bijgedragen aan medische kennis, want elke gladiatorschool had een arts die de gewonden weer moest oplappen. Er is een afbeelding van een dergelijke gladiatorschool en dan zie je dat sommige bezoekers even voelen of dit een poster of een wandschildering is. Het is een prent en ook sommige mozaïeken zijn projecties of een plaatje. Maar verder is alles echt, zoals bouwelementen uit het Colosseum in Rome, de grafstenen, fresco's, de wapens en helmen enz. De tentoonstelling heeft talrijke voorwerpen uit internationale musea

en een van de topstukken is de gladiatorenbeker die in Nijmegen zelf gevonden is. Er wordt zodoende duidelijk welke typen gladiatoren er waren. Ieder type had zijn eigen wapens en vechttechniek. In de vloer van een van de zalen is een plattegrond van het amfitheater van Nijmegen met omringende straten verwerkt. Ja, Nijmegen heeft als enige in Nederland bij het legerkamp ook een theater gehad om de bevolking en soldaten te vermaken. Verder krijgt men in een andere zaal zelf de kans zich gladiator te voelen. Er hangt kleding en er zijn diverse wapens voorradig. Er wordt druk gebruik van gemaakt. Laten de bewakers maar oppassen.

De tentoonstelling is tot 6 maart 2017 te zien. Prijs: volwassenen € 18,- of met museumjaarkaart € 5,-. Kinderen € 6,50.

Yvonne de Boer

Jaarprogramma 2016-2017

Huusslachten

Herinneringe ophaole mit Geert Bouwman en Hennie Helsen, alle twee lid van de Historische Kring Angeren, **sectie Dialekt**

Woensdag 30 november 2016, 20.00 uur
Sociaal Kultureel Centrum de Leemhof, Blauwe zaal, Dorpstraat 1, 6691 AV Gendt.

In november, de slachtmaand, was het op het platteland gebruikelijk dat er 'thuis un vèreke geslacht wier'. Een drukte van belang. Moeder, familie, buurt, ja alles en iedereen was in de weer. Als de huusslachter kwam, dan waren ze nog nerveuzer dan het vèreke. Hing het vèreke op de leer, en

was het gekeurd dan kon, na het afsterven, het afsnijen beginnen. Alles, mar dan ook alles van het beest werd verwerkt. Dèreme, poten, oren, kop, staart, bloed en blaas geen stuk ging verloren. Wij kregen thuis het oor, en het mooiste stukje was voor de pastoor.

Sinds de jaren negentig mag er thuis niet meer worden geslacht. Beleef daarom deze traditie nog een keer op woensdagavond 30 november.

Mystieke Waal

Volkverhalen over een bovennatuurlijke rivier en hun verborgen betekenis met Ferdinand van Hemmen

Maandag 6 februari 2017, 20.00 uur
Villa Ganita; Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt
Lezing met PowerPoint.

Er is meer tussen hemel en aarde, dachten de Gendtenaren vroeger. Ze keken dan ook heel anders naar het landschap van de Waal dan nu. In hun ogen had de rivier een bovennatuurlijke kracht, die heil en onheil kon brengen. Dit alles blijkt uit de schat aan volksverhalen uit Gendt e.o. Het geheimzinnige karakter ervan staat centraal in

Spookbos tegenover Hulhuizen

een lezing op 6 februari 2017 van landschapshistoricus Ferdinand van Hemmen. Allerlei wonderlijke voorvallen komen aan bod: een spookstem

Wonderverhalenkaart

die uit de rivier roept, klokgelui in een diepe kolk, lichtjes die dansen boven het water, een spook dat naar de overkant van de Waal wordt verbannen, huiveringwekkend gekwetter in een bos bij de rivier. Hoe zijn die verhalen ontstaan? In Gendt e.o. zijn er zoveel van bewaard gebleven dat je zelfs kunt spreken van een oase van wondergeloof in ons land. Welke verborgen betekenis hebben de wonderverhalen? En hebben ze ook voor deze tijd een boodschap in petto?

Lezing Hulhuizen, 200 jaar bij Nederland

Lezing over Hulhuizen op 1 maart, de officiële dag dat Hulhuizen 200 jaar geleden Nederlands werd. **Door Geert Visser in samenwerking met Hulhuizen 200.**

Woensdag 1 maart 2017, 20.00 uur.

Café Concordia, Waaldijk 19-23, 6691 MB Hulhuizen.

Van de Gendtse buurtschappen is Hulhuizen – niemand zal ons dat kwalijk nemen – de meest bekende. Dat heeft alles te maken met de geschiedenis van dit gebied. Het is langer Duits geweest dan Nederlands. Pas tweehonderd jaar geleden, om precies te zijn op 1 maart 1817, ging de oude Kleefse enclave over naar ons land en werd Hulhuizen ingedeeld bij de gemeente Gendt. Die overgang ging niet van een leien dakje. In de periode 1795 – 1817 is Hulhuizen als een pingpongbal heen en weer geslagen tussen de verschillende mogendheden: het koninkrijk Pruisen, het koninkrijk Holland, het groothertogdom Berg en het keizerrijk Frankrijk. Zijn de meeste enclaves zoals Huissen, Malburgen en Zevenaar Nederlands geworden op 1 juni 1816, Hulhuizen moest nog negen maanden wachten, omdat Pruisen vond dat daar iets tegenover moest staan. Hulhuizen werd geruild met Schenkenschans. En, wat voor veel mensen een verrassing zal zijn: vanaf december 1813 tot juni 1816 maakte Hulhuizen deel uit van de gemeente Huissen.

In deze lezing, die uit twee delen bestaat, wordt verteld over de lange geschiedenis van Hulhui-

Uitsnede uit een kaart van Jordan von der Waijhe, uit 1637. Te zien is het kasteel van Hulhuizen met links daarvan een kapel.

zen. Het eerste deel gaat over de ‘buitenlandse tijd’, dus de periode tot 1817. Aan bod komt dan onder andere de geschiedenis van het kasteel Hulhuizen dat rond 1660 ten prooi viel aan het steeds maar oprukkende Waalwater. Het deel na de pauze gaat over de tijd dat Hulhuizen deel van Nederland is. We maken een rondje door Hulhuizen en kijken dan naar onderwerpen als Vahali, Hulhuizer Omdracht, Munnikhof, veerhuis Concordia, Pinksterfestijn, speeltuinvereniging en de voetbalclubs die Hulhuizen binnen zijn grenzen gehad heeft.

Met de grenzen van Hulhuizen begint de lezing. Wat is Hulhuizen eigenlijk, waar lag/licht het en wie mag zich Hulhuizenaar noemen? We zullen zien dat op die vragen wel drie of vier antwoorden mogelijk zijn.

Excursie Van 't Lindenhoutmuseum Nijmegen met rondleiding

Zondag 9 april. Om 13.00 uur carpoolen vanaf Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt.

We starten om 14.00 uur in het Van Lindenhoutmuseum, Scherpenkamp 58, 6545 AL Nijmegen.

Onze dialectman Herman Buurman begon zijn tweede boek met Van 't Lindenhout, predikant en bijbelverkoper. Hij stichtte het eerste weeshuis in de Lange Brouwerstraat en toen dat te klein werd kwam het wezendorp in Neerbosch. Wij mochten met hem daar een kijkje nemen en waren zo onder de indruk dat we er dit jaar met onze excursie naar toe gaan.

Zie ook <http://www.vantlindenhoutmuseum.nl>

Het Van 't Lindenhoutmuseum is sinds 1999 gehuisvest in een Rijksmonument, de Wezenkapel uit 1882 die op zich al een bezoek meer dan waard is. Het ontwerp is van de bekende Nijmeegse architect Bert Brouwer. Naast een historisch overzicht vindt men gereedschappen uit de werkplaatsen, uitgaven van de drukkerij, leermiddelen, meubels, prenten, schilderijen en foto's. Tal van verhalen en documenten brengen een levendig beeld van leven van de kinderen in Neerbosch. Een grote maquette geeft een goed beeld van het oude Neerbosch. Tijdens de openstelling worden historische fotoseries en films vertoond.

Voor deze excursie kunnen leden zich opgeven tot 31 maart 2017.

Gratis toegang voor de rondleiding en de lezingen.

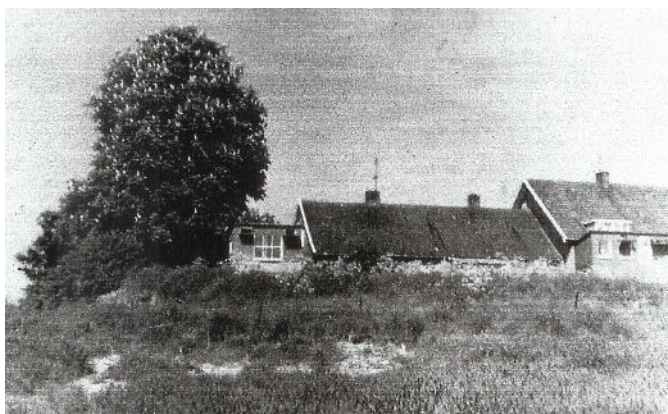
Ria Schouten-de Haan

Ervaringen uit het begin van de Tweede Wereldoorlog

Ons lid Henk Meijer heeft jaren geleden uit zijn herinnering belevenissen in zijn jeugd op papier gezet. Ook zijn er details van de omgeving etc. in opgenomen. Een stukje over de koude oorlogswinters hebben wij al geplaatst in de Ganita mare 2009-1. Een deel over het eind van de oorlog volgt later in een andere Ganita mare.

Mobilisatie

Bij het begin van de oorlog op 10 mei 1940 was ik ruim zeven jaar oud, want ik ben geboren op 13 september 1932. Ik woonde toen op de Polder in Gendt. Als eerste herinner ik mij, dat toen er

Rechts het huis van de familie Meijer op de Polder.

nog geen oorlog dreigde, er bij ons al veel Nederlandse soldaten in de grote schuur verbleven (waarvan de ruïne nu nog zichtbaar is). Dit was in 1938-1939. Ze waren gemobiliseerd, opgeroepen om het land te verdedigen. Voor het eten en drinken kwam een door paarden getrokken keukenwagen. Wij als kinderen hadden daar veel plezier van, want wij aten daar ook van mee: soep (rats) en kuch (brood) en snoepgoed. In de grote schuur

Met hoed op: de vader van Henk Meijer.

op de houten afscheidingswanden, werden opmerkingen en namen geschreven. De soldaten droegen lichte groen/blauwe uniformen, met poe-

ties (slobkousen) aan de benen. De broeken leken wel pofbroeken. Ik vond het mooie kleding.

Verderop de polder naar de Zandberg waren nog meer militairen ingekwartierd. Onze ouders waren zeer voorzichtig. Wij mochten als kinderen niet meer alleen van het vrije leven genieten. Er werd steeds op gehamerd dat er wat kon gebeuren. De soldaten zijn weer vertrokken naar elders, maar af en toe kwam er nog wel een langs om te kijken hoe het met ons ging.

Waterkeringsmuren

Op een dag sloegen paarden die een legerwagen trokken vanaf Moskou van de dam op hol. Bij de draai, bij de opening tussen de waterkeringsmuren, reed de wagen tegen de muur, omdat de paarden de bocht niet goed konden nemen. De wagen ging over de kop. Daarna waren de paarden makkelijk te vangen. Van de wagen was niet veel meer over.

Doorkijkje tussen de muren naar de Waal.

De waterkeringsmuren waren van steen. Ze waren zo gemaakt dat er sleuven in zaten om houten balken in te zetten, die men opstapelde naar gelang het water steeg. Tussen de balken in werd grond gestampt (vette klei met mest) om het water tegen te houden. Er waren nog meer doorgangen die dicht gemaakt moesten worden bij hoogwater. Bijvoorbeeld de doorgang bij de oude schuur waar je de polder in kon (daar is nu nog een stukje van te zien, wel bijna helemaal in de weg gewerkt) en bij de ingang van de steenoven. Dat was bij ons een eiland midden in de rivier de Waal. De muren waren van groot belang om daar

te kunnen blijven wonen. Een nadeel was dat wij geen afvoer naar de riolering hadden; dus alles ging op de pot en dan de Waal in.

Het eiland in de Waal.

Wij vonden dat hoge water prachtig. We moesten dan via de hoge plats. Dit waren grote stukken vaste grond die gelijk waren gemaakt, met in het midden een rail voor de lorries. Daar werden stenen op neergeslagen. Ze werden vanuit een steenvorm plat neergelegd op de grond om te drogen (dit heette neerslaan). Deze plats lag veel hoger. Wij konden dan op de Suikerdam komen, maar moesten dan wel helemaal de dijk over naar school. 's Middags bleven wij dan over bij tante Marie en ome Jan Tillemans. Die woonden in een woning tussen de protestantse pastorie en kerk in. Het was een woning van die kerkgemeenschap. Daarnaast woonde ook nog het gezin van Jan van Sandbergen. Wij vonden het heel fijn, dat wij niet zo ver hoefden te lopen.

Moskou

Moskou was vroeger de reparatieafdeling van de steenfabriek Terwindt en Arnts (kort gezegd T&A). Men repareerde machines die gebruikt werden voor grondtransport en de steenfabricage. Het had draaibanken en een afdeling voor timmerwerk, steenvormen en lorries. Daar zaagde men zelf ook planken en balken uit bomen. Die zaag liep horizontaal door de boom die op een slee was

Werknemers van Moskou.

vastgemaakt. Deze werd langzaam voortgedreven en zo werden daar balken en planken gezaagd. Het zagen werd later verplaatst naar de toenmalige Modderstraat, nu Doornenburgsestraat, naar scheepstimmerbedrijf Willemsen te Gendt. Dit was in de loods waar nog tot voor kort het vee van de boerderij van de familie Van Groningen in stond. Verder stonden daar nog drie loodsen. De twee grootste waren van hout en heel donker van kleur, zwart geteerd. De andere was van plaatwerk, ijzeren golfplaten. Er was ook een woning die haaks op het bovengenoemde gebouw was geplaatst; daar woonde toen de familie Roelofs in. Daar woonden twee mooie meisjes: Hennie en Wennie. De heer Roelofs was kapitein op een bootje van T&A. Hij vervoerde spullen naar de steenfabrieken van deze steenbazen. Het bootje heette Piwi; waarom is mij onbekend.

De Piwi en de Twee Gebroeders.

Oorlog

Kort voor de inval van de Duitsers op 10 mei 1940 was er van alles te beleven. Er kwamen weer soldaten, deze keer met donkergroene uniformen. Wij woonden op de Gendtse polder bij de steenfabriek Dorsemagen. Wat mij als kind toen opviel was, dat er geweldig veel soldaten op de been waren. Machinegeweren stonden opgesteld in elk gat naast de ingangen van de steenfabriek. Ze stonden gericht op de andere zijde van de Waal. Daar zou

De steenfabriek van Dorsemagen met rechts het huis van Meijer.

de vijand vandaan moeten komen.

Op 10 mei 1940, in de ochtend, werden wij wakker van veel lawaai. Het waren overvliegende vliegtuigen. Bij ons was er die morgen geen soldaat en geen materiaal meer te bekennen. Er kwam nog wel één soldaat op de fiets voorbij met een karabijn (geweer) op de rug. Hij stapte af en schoot een paar keer op de vliegtuigen. De rest was in de nacht allemaal vertrokken.

Op een radio, bij onze buurman Herman Derks konden we naar de nieuwsberichten luisteren. Zelf hadden wij geen radio. Het was niet te geloven wat daar gezegd werd. 'Fort Pannerden houdt moedig stand'. Volgens ons was er geen schot gelost. Alles was weg voor de Duitsers kwamen.

Er kwam van alles de Waal afdrijven en vader ging de roeiboot halen en viste veel van die spullen op. Het meest is mij een grote grijs geschilderde kist bijgebleven, die nog een hele tijd onder de grote hut voor de Knienepol heeft gestaan. Ook na de oorlog nog. Die hut liep van het huis, toen van de baas, maar nu van de familie Van Groningen, naar de Knienepol. Vader werd gesommeerd om niet meer de rivier op te gaan, dat was te gevaarlijk.

Na een paar dagen was alles voor ons afgelopen en waren wij door de Duitsers bezet. We kwamen er toen ook pas achter wat er allemaal gebeurd was in Rotterdam en bij de Grebbeberg. Voor de rest merkten wij als kinderen daar verder weinig van. Wel kwam alles op de bon. Wij hebben ook in de rij gestaan bij het gemeentehuis, waar vet en boter uitgedeeld werd. Was het op voordat je aan de beurt was, dan had je pech. Dit was bij de ingang van het vroegere gebouw van de Historische Kring Gente op de Markt in Gendt. Wij hadden het geluk dat we bijna alles zelf hadden op het land: groenten, fruit, aardappels, melk van de geit, koolzaad voor olie, kippen en varkens, dus geen nood. Bij het boodschappen doen bij

Schaars, Boerstal of Marie Mientjes moest je altijd bonnen hebben. Bijvoorbeeld je wou jam hebben. Dan moest je een potje bij je hebben en dat werd dan uit een groot blik gevuld naargelang je bonnen had. De hoeveelheid die je kreeg wisselde wel eens; dat lag eraan wie je in de winkel hielp. Bij ons deden ze het potje wel eens helemaal vol. Ze zeiden dan 'dat is voor een groot gezin'. Niemand van ons rookte, dus die bonnen brachten veel op, die werden geruild voor andere bonnen.

Werken voor de Duitsers

Voor de rest bleef het betrekkelijk rustig. De mannen, zoals mijn vader, moesten voor de Duitsers gaan werken. Ze moesten naar het vliegveld Deelen, achter Arnhem. Ze gingen met de fiets; banden waren er bijna niet. Als je daar werkte kreeg je wel een paar banden, maar die waren van slechte kwaliteit. 's Avonds laat thuis, dan moesten de banden nog geplakt en 's morgens weer vroeg weg. Later werden een tuinslang of cussiebanden gebruikt: gesneden repen uit een versleten autoband. Er waren geen binnenbanden meer te krijgen. Dit viel niet mee. Solution, lijm om de banden te plakken, was er ook niet. Dat maakten ze toen zelf. Ze deden een beetje benzine in een fles en deden daar een oud stukje binnenband in en zetten het een tijd weg. Dit werd dan een soort vloeibaar rubber en plakte goed, maar het duurde wel erg lang voor je lijm had.

Op een zeker moment, kreeg vader via de heer Smijers te horen, dat hij beter niet meer kon gaan werken op het vliegveld, want de naam Meijer viel onder namen van joodse afkomst. Het risico was te groot. Vader ging toen niet meer naar Deelen, maar werkte toen in Kekerdom. Daar was de heer Frits Bekker steenovenbaas. Hij was eerder onze buurman geweest, maar was toen naar de steenfabriek in Kekerdom gegaan. Dit kwam voor ons goed uit. Daardoor hadden wij ook een roeiboot, want daar gingen zij toen mee naar hun werk.

Bunkeren

In die tijd werd er gebunkerd. Op de rivier lagen 's nachts de boten voor anker. Degenen die tegen de stroom in voeren, stopten, gooiden hun ankers uit en bleven dan liggen. Maar de boten die stroomafwaarts gingen, van richting Duitsland, moesten opdraaien. Dan draaiden ze helemaal om, zodat ze met de voorkant tegen de stroom in kwamen te liggen en gooiden dan de ankers uit. De boten hadden vaak opperlast (boven het dek uit). Meestal steenkolen of cokes; daar kon je dus gemakkelijk bij komen.

Dan ging vader met nog anderen, met boter en spek met de roeiboot naar de schepen toe en pro-

beerde die dingen te ruilen voor kolen, tabak en andere dingen. Bij zo'n opperlast, werd de roeiboot tegen het betreffende schip aangelegd en werden de kolen, meestal grote brokken, in de roeiboot overgeladen. Het gebeurde ook wel eens dat de schipper van niets wist en dat de roeiboot vol, zonder er iets voor terug te geven, vertrok. Het was heel gevaarlijk, zwaar werk. Meestal in het stikdonker, want het was streng verboden en politie en andere controleurs moesten ervoor zorgen dat dit niet gebeurde.

Op een keer hadden zij de grote roeiboot, waarmee ze naar Kekerdom gingen, zo vol geladen,

Henk Meijer met op de achtergrond schokkers en steenfabriek Kekerdom.

dat het water er bijna in kwam. Ze hadden geluk, ze waren bijna met zijn allen verdronken.

Wij als kinderen van ongeveer elf en twaalf jaar hielpen dan overdag mee de roeiboot leeg te maken en de spullen op te ruimen en in de schuur op te slaan.

Tabak

Bij ons thuis was er van alles te doen. Belgische shag voor sigaretten (ook gebunkerd) moesten wij inpakken in zelfgemaakte doosjes. Deze werden gemaakt van papier dat gebruikt werd in de ringoven, voor het afdichten van de oven zolang er nog geen vuur was. Dan wat lijm van bloem en afwegen. Die doosjes werden dan verkocht. Er was gebrek aan rookartikelen. Die waren op de bon, dus dit was een goede handel.

Ook was er veel tabaksteelt. Die groeide bij ons zeer goed. De tabak werd gedroogd. Eerst werd het geprobeerd op de oven, maar dat droogde te snel en het werd te hard. Later hing het in de schuur aan de balken en werd het als het goed was heel fijn gesneden en dan opgerookt.

Dit noemde men toen eigenteelt. Er was toen een liedje: 'Hotsjek, hotsjek, eigenteelt is rotsjek, ik rook nog liever de peukies van de straat'. Maar het werd goed verkocht. Bijna iedereen had wel een stuk land met tabaksplanten voor eigen teelt.

Bart Hartjes controleert zijn tabaksbladen.

Slachten

Zelf slachten deden ze bij ons ook. Dan kwam Huub Berning of Dirk Doornenbal en werd het varken in de schuur gedood en verder afgewerkt. Soms legaal, maar ook illegaal. Dan werd in huis een wasketel met kokend water gemaakt. Daarna brachten wij die grote groene waterketel, waaraan een grote tuit zat, naar de schuur. Dit werd gebruikt om de haren er goed af te krijgen. Als ze daarmee klaar waren, werd het varken op een ladder (leer) met de achterpoten vastgeknoopt aan een houten balkje (hankhout) en overeind gezet. Daar werden dan de ingewanden e.a. eruit gehaald. Dan werd het varken nog goed schoongemaakt en bleef daar een nacht staan; dat was om het te laten besterven. Als het legaal was, kwam de keurmeester en zette er een stempel op, maar als het illegaal gebeurde, werd de zaak zo snel mogelijk afgehandeld.

Hier vertelden ze nogal eens het verhaal van een pastoor die daar op af kwam voor een stuk van dat varken. De pastoor was toen bij iemand gekomen, maar die man had de pastoor gevraagd. 'Mijnheer pastoor weet u het verschil tussen Onze Lieve Heer en dit varken?' De pastoor wist het niet. De man zei toen: 'Onze Lieve Heer is voor ons allemaal gestorven, maar dit varken alleen voor ons gezin'.

Vader had in een gebouwtje op een dijk bij het land een varken liggen om vet te mesten. Dit was illegaal. Toen deze ongeveer slachtrijp was en wij al bijna door onze voorraad heen waren, werd dit varken gestolen en was alles in paniek. Er werd kwaad over gesproken dat dit bij ons grote gezin gebeurd was. Een paar dagen later was het varken weer terug. Er werd gezegd dat eerst gedacht was dat dit het varken van de steenovenbaas was, maar toen men eenmaal wist dat het varken van ons was, het weer is teruggebracht. Als degene die dit leest, het gedaan heeft, nog zeer bedankt.

Olie

Wij mochten ook helpen bij het persen van koolzaad. Het ging om de olie. Met de rest, pulp, werden de varkens vetgemest. Op een zeker moment kregen wij controle en de apparatuur voor het persen was op zolder verstopt. De persoon die huiszoeking kwam doen wilde naar boven om te zoeken, maar moeder kreeg hem zover, dat hij niet de zolder op durfde, omdat de vloer volgens moeder heel erg slecht was (die was ook niet best). Zodoende ontsnapten wij aan veel trammelant, want er stond flink straf op.

Houdbare voeding

Op de steenfabriek (ringoven) werden appels- en perenstukjes, die geschild en in vieren gedeeld waren, en ook pruimen en zelfs boerenkool gedroogd. Alles werd op een stuk papier uitgestrooid, op de vloer van de ringoven, waar de stenen al gebakken waren en de warmte nog aanwezig was. Op deze manier konden de spullen langer goed gehouden worden. Wij hebben daar wel vaak stiekem lekker van gemuisd. De stoker moest erop letten dat dit niet gebeurde, maar hij werd dan aan de praat gehouden.

Er werden eieren in kalk gelegd; dan bleven zij langer goed. We hadden zelfs een kleine molen om bloem (bakmeel) mee te maken. Je schepte gemalen tarwe op een machientje van hout, net zoiets als een wanmolen, maar dan in het klein. Bovenop was een zeefje en dan moest je draaien en schudde het zeefje. Het fijnst gemalen meel viel door de mazen en was dan de bovengenoemde bloem.

Voor de boter moesten wij karnen. Je roomde het vet van melk af en deed dit in een karn. De karn die wij hadden was een kleine melkbus en daar was een houten deksel in gemaakt, met daarin een gat waar de stamper door kon. De stamper was een stok met een plank onderaan met een aantal gaten erin. Deze werd in de melkbus gezet en op en neer bewogen. Het duurde een hele tijd voor de melk schiftte. Dan kwam er boter boven drijven en dan kon je stoppen. Dan was er boter en wat voor ons heel lekker was, ook karnemelk. Maar het was een heel werk.

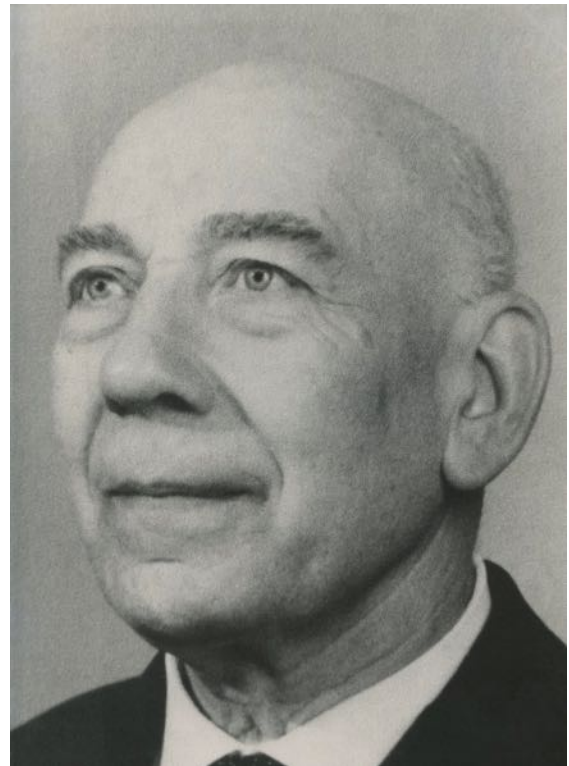
School

Op school waren er ook dingen die de bezetting deden voelen: bijvoorbeeld het oefenen voor luchtalarm. We moesten bij het alarm zo snel mogelijk onder de banken kruipen, totdat het alarm weer ging. Dan was de oefening over en konden wij er weer onderuit komen.

De hoogste klassen moesten Duits leren, maar dit ging niet zo goed omdat de meester er zelf niet achter stond.

Wij moesten ook met de hele klas erwten gaan plukken op het land. Onze klas moest naar de polder bij boer Derksen. Met rieten manden (bennen) werden er van een hele grote akker de erwten geplukt.

Wat mij persoonlijk altijd is bijgebleven, is dat op een zeker moment mensen werden opgehaald, als er iets onregelmatig was gebeurd ten opzich-

Meester Martinus Dinnissen.

te van de bezetters. Meester Dinnissen, hoofdonderwijzer van de jongensschool, woonde kort bij de school. Hij werd opgehaald (gearresteerd) door de Duitsers en is een hele tijd vastgehouden. In de school werd er toen gebeden voor hem en voor anderen waarvan de namen mij niet zijn bijgebleven.

Henk Meijer

Veenhuis

In 1958 ging ik naar de ambachtsschool in Huisen. Als ik dan 's avonds huiswerk maakte op mijn slaapkamer in de Burchtgraafstraat, werd ik steeds afgeleid door een nogal fel blauw licht uit de werkplaats van Veenhuis, die toen nog niet zo lang in Gendt was. En dus ging ik op een zaterdagmorgen maar eens buurten om te zien wat daar aan de hand was. Albert vertelde toen dat hij aanhangwagentjes en laadbakjes maakte voor kleine vrachtwagentjes. Als ik zin had om wat bij te verdienen, dan kon ik mooi op de vrije middagen en de zaterdag komen helpen. Er was genoeg te doen.

Zo gezegd zo gedaan, en op de eerste de beste zaterdagmorgen om 9.00 uur was ik er, samen met mijn broer Wim. Wij konden helpen met het zagen en schaven van planken voor de bodem en de zijschotten. Veenhuis had zelf de nodige houtbewerkingmachines om de aanhangers en vrachtauto's compleet te maken. De vrachtwagens waren bijna allemaal van het merk Opel Blitz. Hij moest die voor Johan Oudsen, een groentehandelaar uit Arnhem, opknappen. Johan Oudsen was naast groentehandelaar ook handelaar in tweedehands vrachtwagentjes. En als het laswerk dan klaar was, mochten we ijzer schoonmaken en schilderen. Er ging dan veel siccatief, droogmiddel, in de verf, zodat die bijna aan de kwast vastplakte, want meestal moesten die wagens op maandagmorgen klaar staan.

Het afvalhout werd verbrand in de houtkachel die

Peter Langen met zijn zelfgebouwde aanhangwagen.

we zelf gemaakt hadden van een oud olievat van 200 liter. Geregeld gebeurde het dan ook dat er hierbij een brandje uitbrak. Door dat werk daar

leerden we al snel lassen en branden. We kregen er steeds meer zin in, want er moest ook af en toe een paard beslagen worden. En er werden heel veel tuinhokjes en waslijnpalen gemaakt en soms moest er een tractor worden gerepareerd en zo kwam ik na de ambachtsschool in vaste dienst bij Albert Veenhuis. Daar was Herman Flintrop al de vaste knecht. Johan de Vries kwam ongeveer ge-

lijk met mij daar werken. Twee jaar heb ik daar toen gewerkt en heb er veel geleerd.

Zo gebeurde het regelmatig dat er ergens een lege gasfles moest worden omgewisseld voor een volle en omdat dat meestal op de fiets moest, hebben we achter op de fiets een speciale beugel gemaakt, zodat die gasfles er niet af kon vallen. Aan het stuur hing dan de sleutel en een setje ringetjes voor de afdichting en zo ging het naar Flieren, naar de Kommerdijk en naar Hullhuizen. Ik kwam geregeld in het huis links van de jongensschool, bij het hoofd van de school, waar ik dan altijd 1 gulden fooi kreeg. Als je er nu aan terugdenkt, was het eigenlijk onverantwoordelijk, maar iedereen had toen in de keuken op het aanrechtblad een Butagasstel staan en de gasfles stond eronder, achter een gordijntje, met elkaar verbonden met een rubber slangetje.

Zo kwam er elk najaar een vrachtwagen zo 'n 50 kolenkachels en -haarden brengen, in de hoop dat die allemaal verkocht zouden worden. Dat gebeurde ook, ondanks de concurrentie van H.P. Eltink in de Dijkstraat.

Veenhuis had zelf een heel klein autootje, een Fiat 600, maar daar kon geen kachel in. We hebben toen een fietskarretje gemaakt met bromfietswielen met wat dwarsbuisjes, waar we dan een haard of kachel oplegden, goed ingepakt met oude dekens, plus een kist met wat gereedschap en pijpen en bochten. Zo gingen we geregeld op pad om hier en daar een kachel te plaatsen in Gendt en zelfs nog buiten Gendt.

Ik kan me nog herinneren dat Gijs de Beijer (onze kolenboer) elk najaar 75 mud kolen kwam brengen, die in het kolenhok achter het huis werden gestort met aan de voorkant een schuif zodat je er elke avond een kit kolen uit kon halen voor de kachel. Dat waren nog eens tijden.

Peter Langen

Buge of barste

Now lope wi'j al tie-n jaor bi'j mekaor
Op zich is dâ gin inkel bezwaor
Mar 'k wil onderha-nd wel us af of aon
As dâ nie kum dan krieg tie gedaon.

Dâ doch Ida, die hâ'r 'n bietje hês
Ze vreej al tie-n jaor mè Keesje van Dôs
Mar Keesje deej verders njuirnt iets op uut
As Ida aonstalt mie-k, wier tie zô doof as 'n
kluut.

Van mien lèèftied hemme ze allemaol 'n kjel
Dâ hør ôk zô, dâ wit gi'j wel
Duk zie'k de minse kie-ke en ôk nog fluustere
Ida hê nog niks, ja 'k kan goed luustere!

As'k nie opschie-t en dâ zal en mot
Dan is 't wel zekers dan schie-t 'k over de pot
Dan blief 'k allinnig, dâ's niks gedaon
En dus doch Ida; hi'j mô d'r mar aon!

'k Zuuk hum op ien mien zondagse grei
En verders doe'k d'r ôk nog 'n gôrreke bi'j
Dâ vleske ruuk wâ'k hê liek mien goed
Dâ hê'k al tie-n jaor, 't was nog van moed.

Dâ hê'k gekrege toen moed is gestôrve
Dâ ston d'r nog, dâ he'k zogezeid geôrve
't Ruuk nog goed, 'n bietje stêrek,
Mar dâ's juus goed, dan du'r 't zien wêrek!

En dus gieng Ida d'r mar us flink tegenaon
Èrs hesse 'n kwak krulspelde ien de huijer ge-
daon
En onder de dreugkap doch ze tevreja
Bun helemaol klaor, 'k hê d'r niks aon geleje.

Now motte de nègels nog
worde geknip
Mar dâ's nie veul wêrek, dâ
doe'k ien'n wip
En dan nog ekkes mè'r 't
gôrreke deppe
Nee 'k lao mien dör hum nie
mer dukker neppe.

Zo as gezeid, zo is 't gegaon
Ida hê d'r flink wâ'r grei
opgedaon
Ze doch: now ruuk 'k ekkes
nè'r as moed
As dâ nog nie hillep gee d'r
meer nie goed.

En onderweg naor Keesje
keke minse hør aon
Ze zeije: wâ hê'j de huijer
ien de krul gedaon
Gao'j uut, hê'j fees of wâ'r
is d'r mis?
Ja ja doch Ida as gi'j dâ mar
us wis.

Keesje was bute en zag hør
al staon
En praotte: wâ zie'j d'r uut,
wâ hê'j gedaon?
En ruuk 'k 't goed of hê'k 't

mis
Volleges mien stink 't bar naor katterpis.

't Is niks mer geworde dâ was nogal glad
Nee, ze hê nooit mer 'n kjel gehad
Altied allinig, 't is zund dâ'k 't zeg
't vleske ruuk smet ze djörrum mar weg.

Tekst: Herman Buurman
**Tekening: Wilma Schouten-
Kregting**

Kom 's kieke: Klassenfoto's uit Huissen

Jongelui uit Gendt en omringende dorpen konden vroeger voor vervolgonderwijs naast scholen in andere plaatsen ook terecht op de LTS of huishoudschool in Huissen.

Tot het eind van dit jaar is er een tentoonstelling van deze schoolfoto's in het Stadsmuseum Hof van Hessen in de Vierakkerstraat.

Zogenaamd was er al vervolgonderwijs in Huissen vanaf 1670, maar eerlijkheidshalve moet worden opgemerkt, dat pas vanaf 1931 kinderen die van de lagere school kwamen in Huissen zelf terecht konden voor vervolgonderwijs.

Franse en Latijnse School

Tegenover de stadskerk stond van 1448 tot 1812 in Huissen het Sint-Elisabethconvent. De zusters van dat klooster begonnen er in 1670 met een zogenaamde Franse School. Die was bedoeld voor meisjes uit de gegoede stand. Omdat katholiek onderwijs in Nederland destijds niet mogelijk was, kwamen de meisjes uit heel Nederland naar Huissen. Het schoolgebouw stond op het huidige Mariaplein.

Van 1675 tot 1711 was er bij het klooster ook een Latijnse School. Jongens konden daar worden opgeleid voor toelating aan een universiteit. Die school werd nooit zo'n succes als de Franse School. Na de sluiting van het klooster waren er in Huissen in de negentiende eeuw nog twee internaten, particuliere scholen eigenlijk. In 1870 sloot het laatste zijn deuren.

In het tuinbouwcentrum Huissen wilde de ABTB in de jaren twintig van de twintigste eeuw graag een vakopleiding voor de tuinbouw. Die kwam er in 1931. Het schoolgebouw stond aan de Laak, de huidige Huismanstraat. Daar gingen vooral tuindersjongens naartoe, opmerkelijk genoeg vaak meer uit de omringende dorpen dan uit Huissen zelf. Bij de opening werd de helft van het schoolgebouw gereserveerd voor een landbouwhuishoudschool. Daar konden meisjes in twee jaar tijds de huishoudelijke vaardigheden leren. Eigenlijk was de huishoudschool een veel groter succes dan de tuinbouwschool. In 1961 werd op de hoek van de Korte Loostraat en de Burg.

Pilgrimstraat een geheel nieuw gebouw geplaatst. Vanaf 1950 was er in Huissen ook een ambachtsschool. Spoedig sprak men van lts, lagere technische school. Honderden jongens leerden er hout- of metaalbewerking, vanaf 1968 ook andere technische vaardigheden.

Midden jaren zestig werd 'doorleren' populair. Steeds meer jongens en meisjes gingen naar mavo of havo. Een poging om ook in Huissen een mavo te vestigen mislukte. Daarom gingen grote groepen jongeren naar Arnhem(-Zuid) of naar Bemmelen voor een vervolgschool. Door die ontwikkeling en steeds meer aanpassingen in het lager beroepsonderwijs moest de tuinbouwschool

in 1973 samengaan met de landbouwschool in Bemmelen. Lts en huishoudschool vormden in 1980 de scholengemeenschap Huissen. Door verdere fusies zijn de oude scholen opgegaan in een groter Lingewaards verband.

Tentoonstelling

De tentoonstelling in de Hof van Hessen richt zich vooral op klassenfoto's. Daarvan zijn er zo'n 120 bijeengebracht. Mensen kunnen zichzelf of oude bekenden terugvinden. Voor nog ontbrekende foto's heeft de Historische Kring Huessen belangstelling. En wie een foto wil nabestellen, kan contact opnemen met dhr. E. Smit via de museumbalie.

Het Stadsmuseum is geopend van dinsdag- tot en met zondagmiddag van 13.00 tot 16.30 uur en tevens op vrijdagmorgen vanaf 10.00 uur. De entree bedraagt € 1,50. (www.huessen.nl)

Manuscript uit Gendtse bibliotheek ontdekt

Onze leden zullen wel weten dat Nederlands oudste bibliotheek in Gendt heeft gestaan. In de 9e eeuw waren hier 23 boeken of delen van boeken achtergelaten door een geestelijke, Gerward, en die boeken zijn later naar het klooster Lorsch bij Mainz (waar Gerward mee verbonden was) overgebracht. Toen het klooster Lorsch tijdens de reformatie werd opgeheven, raakte het boekenbezit verspreid over heel veel landen en plaatsen. Een paar boeken van Gerward zijn in de bibliotheek van het Vaticaan terecht gekomen, maar van de meesten weten we niet of ze nog bestaan en waar dan wel.

Nu lijkt pas een manuscript uit Gerwards bibliotheek te zijn ontdekt bij het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers in Doetinchem.

In de Gelderlander van 8 oktober 2016 is sprake van een unieke vondst. In de omslag van een rekeningenboek uit de 16e eeuw werd een oud manuscript ontdekt. Het gebeurde in het verleden wel vaker dat een los vel uit een niet meer compleet document werd gebruikt voor de versteviging van de omslag van een boek. Dit keer gaat het om een preek van paus Gregorius op perkament. Aan de hand van de schrijfwijze van de letters lijkt het stuk uit de 9e eeuw te stammen en gemaakt in een Rijnlands klooster.

Gerward was afkomstig uit een Frankisch adellijk geslacht en hij heeft tijdens zijn leven bezittingen aan grond en lijfeigenen in Gendt en wijde omgeving aan het klooster van Lorsch en aan de kerk bij Utrecht geschonken.

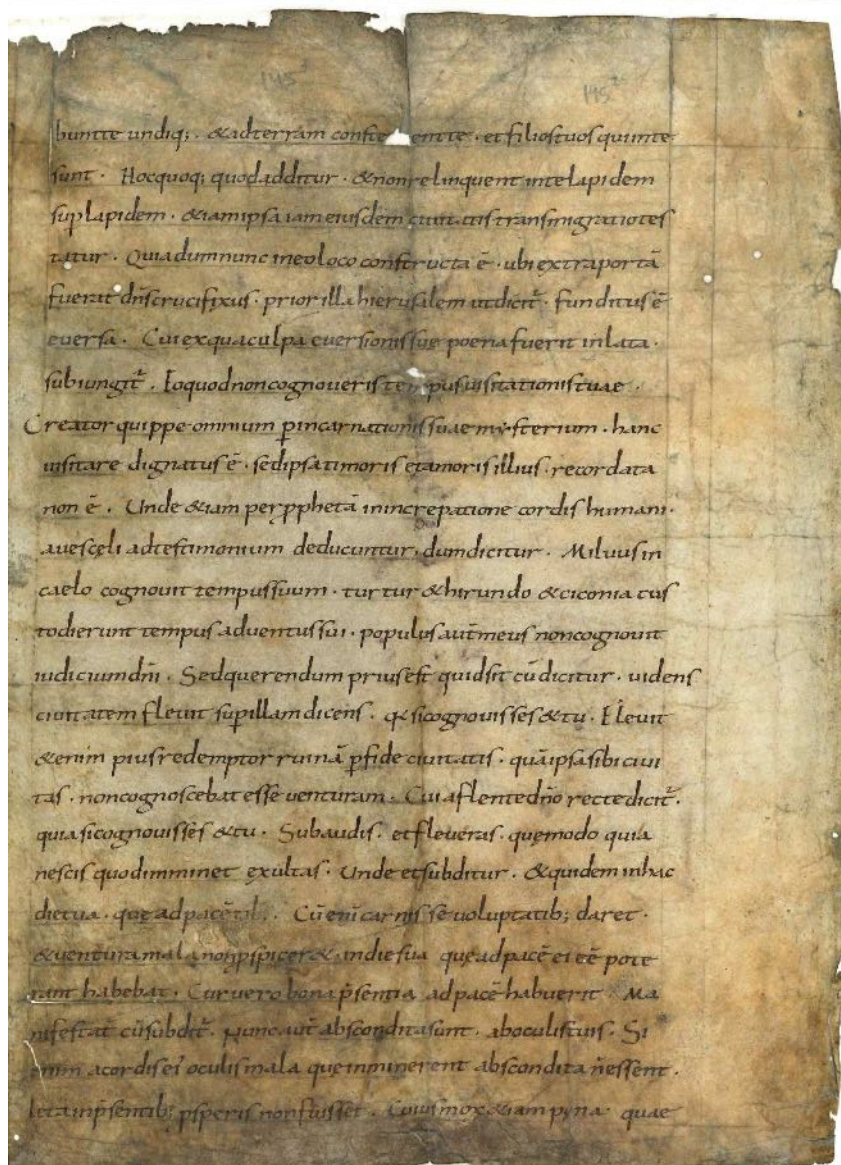
In Gendt was toen het administratief centrum van het klooster gevestigd waar de belasting uit Nederlandse bezittingen geïnd werd.

In een inventaris van de bibliotheek van het klooster is een lijstje bijgevoegd van 23 boeken of delen van boeken die Gerward in Gendt (toen nog Gannita genaamd) achtergelaten had om later naar Lorsch overgebracht te zijn. Deze manuscripten worden met name genoemd en onder nummer 18 staan de Homeliae XX (20 preken) van paus Gregorius.

Het lijkt heel aannemelijk dat dit stukje uit Nederlands oudste bibliotheek weer ooit naar Nederland is teruggekomen.

Meer over Gerward is te lezen in de boeken *Gendt tussen stad en dorp* en *Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienepol* en in enkele kringbladen van de Historische Kring Gente.

Yvonne de Boer-Ravestein

Een stukje uit de preek van paus Gregorius (bron Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers).

Waardsche Klei

Tijdens het afgelopen Kersenfeest werd de historische roman *Waardsche Klei* van Herman Buurman ten doop gehouden. Het is een lijvig boek van bijna 400 pagina's geworden en verkrijgbaar bij boekhandels in Gendt en omgeving voor € 20,--.

Het verhaal speelt zich af in de regio Gendt tijdens de jaren zestig en zeventig van de 19^e eeuw. De hoofdpersoon Frans Bouwman komt op 16-jarige leeftijd in het weeshuis van Van 't Lindenhout in Nijmegen terecht. Dat tehuis heeft inderdaad in Nijmegen aan de Lange Brouwersstraat gestaan en is later verhuisd en Kinderdorp Neerbosch geworden. De jongen, opgeleid als metselaar, is zeer ondernemend en richt als hij wat ouder is verschillende bedrijven op, zoals een steenfabriek *Waardsche Klei*, de naam van het boek. Het leven van Frans Bouwman, ontsproten aan de fantasie van Herman Buurman, speelt zich af tegen een achtergrond van echte historische gebeurtenissen. Zo komt men toch ongemerkt veel te weten over die tijd in onze regio, terwijl het makkelijk weg leest. Dit was de reden voor mij, Yvonne de Boer, om Herman, dialectdeskundige bij onze historische kring, eens nader te bevragen.

Interview

Herman, wat heb jij met Van 't Lindenhout, een belangrijk onderwerp in jouw boek?

Herman: In mijn werk als bouwer/projectontwikkelaar werkte ik vooral bij gezondheidszorginstellingen. Dat was gedurende de jaren negentig van de vorige eeuw. Voor hen realiseerde ik projecten en verbouwingen. Zo kwam ik in contact met de Lindenhout Stichting. Deze stichting bezat al sinds 1866 een jeugdzorginstelling op een locatie van 40 ha net buiten de kern van Nijmegen. Het heet nu Kinderdorp Neerbosch. In eerste instantie een weeshuis en nu een instelling voor kinderen met een zorgvraag. Op de locatie staan diverse gebouwen waaronder een kerk en een kerkhof, waar kinderen, maar ook verzorgend personeel een laatste rustplaats konden en kunnen krijgen. Het terrein bleek eigenlijk te groot en niet voldoende centraal gelegen om voor gezondheidszorg rendabel te zijn. Daarom werd het verkocht.

Als projectontwikkelaar was ik bij deze koop betrokken. Namens enkele investeerders mocht ik de onderhandelingen voeren. Bij de eerste contacten met gebruikers en bewoners bleek mijn naam een belemmering te vormen. Men dacht dat ik de ontwikkelaar en koper van het

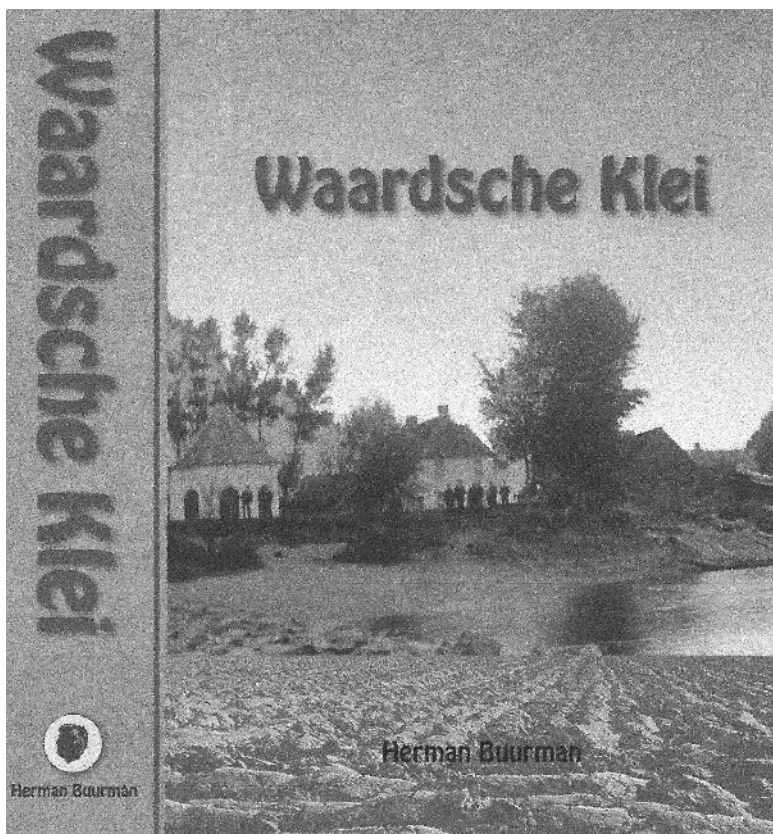
vliegveld Weeze was. Deze heet namelijk ook Herman Buurman.

Vervolgens was het mijn taak een winstgevend plan te ontwikkelen. Mijn werkwijze is dat een locatie met respect benaderd moet worden en dat de historie ervan eerst bestudeerd moet zijn.

Er werd een plan ontwikkeld met kleinschalige kantoren in combinatie met wonen.

Alleen stortte die markt niet veel later in en daarom werd een oplossing gezocht in de uitwisseling van kennis en personeel tussen de partners. Dus bestemming handhaven en diverse zorgpartijen laten samenwerken waardoor een win-win situatie werd gecreëerd. Dat was wel minder winstgevend. Woningbouw mocht niet, omdat er een zorgbestemming op lag. Zo zie je, nooit lukt alles.

Dat brengt mij op een punt van kritiek op het boek: Frans Bouwman lukt alles. Er zijn wel

wat tegenslagen, maar het is niet onoverkomelijk.

Het boek eindigt als Frans 26 jaar oud is en in een leven kan dan nog veel gebeuren. Bij deze levensbeschrijving heb ik gekozen voor een positieve lijn. Wellicht wordt het nog anders, want als de reacties op het boek positief blijven, komt er wellicht een opvolgend boek. Waarschijnlijk gaat dit over de periode 1875-1918. Momenteel raadpleeg ik veel geschiedeniswerken over die periode, zowel wereldwijd, landelijk en regionaal. Zelf heb ik veel boeken over deze onderwerpen, historische naslagwerken dus. Verder praat ik veel met mensen en alle voor mij interessante feiten en gebeurtenissen, wereldwijd of lokaal, kan ik in het verhaal verweven.

Een ander belangrijk deel van het boek gaat over de steenfabriek? Hoezo?

Tijdens het werk aan het dialectboek voor de historische kring heb ik veel verzameld en het gaf mij een extra duwtje om een spannend boek te maken. Mijn familie werkte op de steenfabriek De Zandberg, dus ben ik ermee opgegroeid. Mijn opa Gradje Schouten uit de Kommerdijk was daar timmerman en zelf was ik als jongen bezig met het opsnijden van stenen op lage planken, terwijl mijn oudere broer Mart dan de bovenste planken deed. Vader en broers werkten daar, dus het was allemaal bekend.

Naast verzonnen namen heb je in het boek ook namen van bestuursleden van de kring gebruikt. Waarom?

Er zijn een aantal mensen die daar de kar trekken en ik zag dat als een blijk van waardering en hoop ze daarmee een plezier gedaan te hebben.

Vroeger maakte je al wandelend jaarlijks heel veel kilometers. Je had zelfs prestatielijsten. Ging het maken van het boek niet ten koste van het lopen?

Je moet keuzes maken. Wandelen doe ik voor mijn gezondheid, maar schrijven is een passie ofwel een verslaving. Vroeger liep ik 3.000 km per jaar en nu probeer ik in combinatie met het schrijven nog 1.000 km per jaar te halen. Als je bedenkt dat ik 1300 uur in totaal aan het boek gewerkt heb, dan ligt daar de verklaring voor het mindere lopen.

Had je van tevoren het hele verhaal al in gedachten?

Tot driekwart van het boek was de afloop nog niet duidelijk. Ik wilde wel een afgerond verhaal maken en bleek heel veel te vertellen te hebben.

Daarom is het ook zo'n dik boek geworden. Toen ik eenmaal de historische gebeurtenissen van die tijd wist, zette ik per dag zo'n 1.000 woorden op papier.

Zo'n dik boek kan natuurlijk

voor mensen die niet veel lezen een belemmering zijn, maar ik hoor wel dat ze het na een of enkele hoofdstukken even weg leggen en daarna weer makkelijk de draad oppakken.

Is Frans Bouwman jouw alter ego?

Je kunt wel zeggen dat hij een stukje van mij heeft.

Wie hebben je geadviseerd bij het schrijven?

Mijn vrouw Ans heb ik het toen het klaar was laten lezen en nakijken en verder trad Ingeborg Kennedy, een bevriend kunstenares en tolk/vertaler op als redacteur. Zij adviseerde welke stukken weg of anders moesten. Geert Visser van de historische kring Gente controleerde de historische feiten en Mientje Huting deed de dialogen, die voor een deel in dialect zijn. Op het laatst mochten nog enkele bekenden het lezen om te kijken of het waard was om uit te geven en dankzij hun reacties is het ervan gekomen.

Je gaat dus weer een boek schrijven?

De reacties op het boek die ik ontvang (en die ik jou ook te lezen gaf) zijn heel positief. Wel denk ik erover het volgende boek bij een professionele uitgever onder te brengen. Dan is er een landelijke dekking met meer publiciteit en wordt het boek gemakkelijker bereikbaar. Ik hoef er niet bekend of rijk van te worden, maar het zou leuk zijn als veel mensen het lezen. Verder hoop ik dat ik de investering kan terugverdienen. Geen enkele schrijver, behoudens een enkeling, wordt rijk van de boeken. Een boek is voor een schrijver ook een visitekaartje, waarmee hij of zij zich presenteert en waardoor de schrijver dan gevraagd wordt voor commerciële nevenactiviteiten. Daar ligt dan de winst. Voor mij ligt daar geen uitdaging. Het belangrijkste is dat er veel lezers zijn die plezier beleven aan mijn werk.

Herman Buurman.

Het werken aan het dialectboek van de kring gaf mij een extra duwtje om een spannend boek te maken.

Prins Carnaval 2016/2017

Bram als peuter.

Prins Carnaval 2016/2017, Bram Bouwman, is geboren te Arnhem op 15 augustus 1977. Bram heeft zijn jeugd doorgebracht in de Essenspasstraat met zus Boukje en broer Joost. Hij is een zoon van Geert en Willie Bouwman. Bram bracht de lagere schoolperiode door op de Jozefschool in Gendt. Na deze school ging hij naar de SGOB te Bemmelen, waar hij voor de havo slaagde. Na deze geweldige periode

De jonge Bram tijdens een optreden.

ging hij naar de lerarenopleiding economie. Hij heeft echter nooit les gegeven! Momenteel werkt Bram via Eiffel Finance op detachingsbasis bij diverse gemeentelijke overheden.

Als grootste hobby mag wel worden vermeld het fietsen (stoempen) met daarnaast voetbal en koken. Bram is sinds 14 februari 2003 getrouwd met Daniëlle Janssen.

Daniëlle is geboren en getogen in Gendt. Opgegroeid op de Eshof, samen met haar zusje Leonie. Zij is de dochter van Kees en Gerrie Janssen. Na haar lagere school op de Mariaschool heeft ook zij de SGOB in Bemmelen bezocht en met een mavo-diploma afgesloten. Na onder andere de mmo-opleiding in Velp voltooid te hebben is Daniëlle momenteel werkzaam als secretaresse bij Flynth Elst Accountancy.

De mooiste hobby van Daniëlle is het eten van de geweldige gerechten die Bram kookt. In 2002 is Daniëlle hofdame geweest tijdens het Kersenfeest

Daniëlle op de Eshof.

dat werd georganiseerd door voetbalvereniging De Bataven. Bram en Daniëlle wonen momenteel met Siep en Pleun aan de Dorpstraat 52. Feesten

op Kermis of Kersenfeest waren en zijn voor Bram en Daniëlle altijd een uitstekende gelegen-

heid om er vol tegenaan te gaan. Carnaval daarentegen is voor Bram en Daniëlle niet zo vanzelfsprekend. Tot drie jaar geleden dat er met vrienden een afspraak werd gemaakt om naar après-ski te gaan. Van enige carnavalskleding was in huize Bouwman geen sprake. Daarom werd in Angeren bij een oom en tante carnavalskleding gepast. Daar stuitte Bram op een prinsenkak. Dat was bij uitstek de kleding die Bram het best paste.

Aan het einde van de avond – ze zijn zoals gebruikelijk altijd de laatste die de lichten uitdoen – moest Bram als stand-in fungeren voor Prins Frank, die wegens verplichtingen elders niet aanwezig was. Samen met de Raad van Elf betrad hij het podium.

Achteraf was dat misschien wel de aanleiding om Bram en Daniëlle te polsen voor Prins Carnaval 2016/2017. Toen die vraag dan ook gesteld werd, waren zij enerzijds verrast en anderzijds ervan overtuigd dat dit cultureel erfgoed in stand gehouden diende te worden. Je moet een goed argument hebben om het niet te doen was hun mening. Een spannende tijd van voorbereidingen brak aan. Samen iets delen dat anderen zeker niet mogen weten. Alles moet in het geheim worden voorbereid. De kleding, de besprekingen over wat staat

een prinsenvaar te wachten, alles is strikt geheim! Voor Bram en Daniëlle was het naar hun gevoel op een gegeven moment zelfs niet meer mogelijk om in Gendt boodschappen te doen. En dat deden ze dan ook niet meer! Op zaterdag 14 november 2015 was de dag van de onthulling. De familie werd op het allerlaatste moment op de hoogte gesteld van de dingen die stonden te gebeuren. Verbazing alom natuurlijk. De generale repetitie voor de onthulling werd gedaan door een stand-in! Het Prinsenvaal werd onmiddellijk als een warm bad ervaren. Als niet-carnavalisten werden zij door iedereen geweldig opgenomen.

De ervaringen die Prins Bram de Stoemper en Daniëlle in het afgelopen carnavalsseizoen hebben opgedaan, waren allemaal hartverwarmend. Het is telkens weer als of je je huwelijksdag weer opnieuw beleeft. De auto, de ontvangsten, de bezoeken, oudste en jongste. De avonden bij zusterverenigingen, die allemaal hun eigen protocol en tradities hebben; in een woord super om dit mee te mogen maken. De vele vrijwilligers maar ook al die andere verenigingen die zich inzetten voor het verenigingsleven in Gendt en het tot een bruisende samenleving weten te maken. Deze traditie moeten we met z'n allen koesteren is het devies van Bram en Daniëlle. Mensen verbinden via de vele verenigingen is het mooiste wat er is!

De achtbaan waarin Bram en Daniëlle zich momenteel bevinden dendert nog een jaar door. Het komende carnavalsseizoen zullen ze samen nog meer genieten dan dat zij vorig seizoen al hebben gedaan. Voor hun kinderen is het ook een mega belevenis. Zeker voor Pleun die op de camping in Frankrijk aan iedereen die het maar wil horen vertelt dat haar vader de Prins van Gendt is!

Willem Rasing,
met dank aan de fam. Bouwman,
fam. Janssen en Eef Hofs

De familie Evers. Het vierde meisje van rechts is Bets (1917-2005), de oma van Bram.

32+33 Hendrik BOUWMAN * Bommel, 24 jan 1840 † Bommel 24 jan 1923 ∞ 1870 Willemina PETERS * Huissen, 24 mrt 1845 † Angeren, 27 dec 1911	34+35 Fredericus van GRONINGEN * Gendt, 17 nov 1833 † D'burg 7 jul 1898 ∞ 1864 Everdina NUIJ * D'burg 21 feb 1838 † Bommel, 22 jun 1912	36+37 Petrus Albertus EVERS * Lent, 2 apr 1838 † Huissen, 24 nov 1929 ∞ 1863 Petronella Hendrina LEIJSER * Huissen 24 feb 1840 † Huissen, 26 apr 1917	38+39 Johannes MOM * Huissen, 1 sep 1843 † Huissen 6 nov 1905 ∞ 1880 Christina KLOMP * Bommel, 5 mei 1848 † Huissen, 17 okt 1838	40+41 Jacobus van der HORST * Huissen, 9 feb 1831 † Elst 12 feb 1918 ∞ 1858 Catharina ULEMAN * Huissen, 18 mei 1835 † Huissen, 19 jan 1892	42+43 Jan LOUVET * Heteren, 25 nov 1849 † Valburg, 14 apr 1920 ∞ 1879 Johanna NERKENS * Herveld, 31 jul 1845 † Valburg, 22 okt 1926	44+45 Bernardus ROORDING * Huissen, 8 nov 1837 † Huissen, 11 jan 1890 ∞ 1863 Alberta Geertruida MEEUWSEN * Huissen, 22 nov 1839 † Arnhem, 9 feb 1923	46+47 Petrus Stephanus ARENDS * Huissen 25 dec 1838 †Huissen, 13 sep 1917 ∞ 1867 Hendrina PETERS * Bommel 13 feb 1841 † Huissen, 29 aug 1883
16 Gerardus BOUWMAN * Bommel 20 mei 1873 † Bommel, 4 jul 1938 ∞ Gendt, 22 apr 1909	17 Maria Margaretha van GRONINGEN *D'burg 6 mrt 1876 † Bommel 25 mei 1954	18 Hermanus Johannes EVERS * Huissen 6 jul 1878 † Huissen, 12 jul 1963 ∞ Huissen, 31 jul 1907	19 Johanna Maria MOM * Huissen, 11 sep 1883 † Huissen' 14 dec 1962	20 Petrus van der HORST * Huissen, 5 jul 1873 † Bommel 24 mei 1931 ∞ Valburg, 27 okt 1904	21 Maria LOUVET * Lakemond, 11 sep 1882 † Arnhem 5 jun 1966	22 Bernardus Wilhelmus ROORDING * Huissen, 19 mrt 1874 † Huissen, 22 dec 1943 ∞ Huissen, 20 apr 1898	23 Hendrina Maria ARENDS * Huissen, 10 nov 1879 † Huissen, 9 jul 1971
8 Hendrikus Johannes BOUWMAN * Bommel, 7 mrt 1915 † Nijmegen, 27 aug 1987 ∞ Huissen, 8 augustus 1945		9 Elisabeth Jacoba EVERS * Huissen 11 nov 1917 † Huissen 18 jul 2005		10 Gerardus Petrus van der HORST * Huissen, 1 dec 1917 † Arnhem, 22 jan 2006 ∞ Huissen, 7 februari 1946		11 Maria Johanna ROORDING * Huissen, 7 febr 1917 † Arnhem, 31 mei 1994	
4 Gerardus Johannes (Geert) BOUWMAN * Bommel, 11 februari 1949 ∞ Bommel, 17 november 1971				5 Wilhelmina Maria (Willie) van der HORST * Bommel, 4 februari 1951			
2 Hendrikus Gerardus (Bram) BOUWMAN, *Gendt, 15 augustus 1977 Prins Bram de Stoemper, 28ste Prins Carnaval van Gendt 2016/2017 ∞ Gendt,							
		Geert (Siep) BOUWMAN Pien (Pleun) BOUWMAN					

48+49 Johannes Alphonsius JANSSEN * Grave, 27 feb 1843 † Grave, 25 nov 1921 ∞ 1868 Geertruida Adriana SOMER * Delft, 5 dec 1839 † Grave, 31 dec 1903	50+51 Franciscus Johannes van der PUTTEN * Grave, 30 nov 1872 † Grave, 27 mrt 1906 ∞ 1863 Frederica Catharina MIESEN * Nijmegen, 2 feb 1836 † Grave, 8 apr 1918	52+53 Willem van der KAMMEN * Driel, 31 okt 1853 † Driel, 15 aug 1933 ∞ 1880 Johanna van den HURK * Lith, 6 jun 1859 † Driel, 8 sep 1931	54+55 Albertus Bernardus SPOELTMAN * Huissen, 6 feb 1870 † ∞ 1895 Janna MARTIN * Zetten, 24 apr 1856 † Nijmegen, 1 jan 1941	56+57 Jacobus SWARTJES * Beuningen, 14 feb 1849 † Beuningen, 29 dec 1895 ∞ 1875 Frederika BASTIN * Wijchen, 7 mrt 1852 † Beuningen, 7 jan 1926	58+59 Gradus WILLEMS * Beuningen, 27 okt 1868 † Nijmegen, 2 apr 1948 ∞ 1892 Petronella GOMMERS * Heumen, 31 mrt 1869 † Beuningen, 26 ju 1931	60+61 Jan VOSS * Nijmegen, 22 apr 1853 † Nijmegen, 13 sep 1895 ∞ 1883 Maria BERKENHAGE * Lent, 2 jun 1856 † Nijmegen, 17 mrt 1926	62+63 Petrus KERSTEN * Wijchen, 9 apr 1864 † Wijchen, 22 nov 1941 ∞ 1893 Allegonda ROSSEN * Wijchen, 4 sep 1868 † Wijchen, 1 okt 1941
24 Cornelis Hendrikus Petrus JANSSEN * Grave 30 nov 1872 † ∞ Grave 13 aug 1902	25 Anna Josephina van der PUTTEN * Grave 13 apr 1878 †	26 Jacobus van der KAMMEN * Driel 15 dec 1888 † ∞	27 Janna Alberta Antonia SPOELT MAN * Nijmegen, 25 jul 1896 † Nijmegen, 23 dec 1964	28 Petrus Hubertus (Piet) SWARTJES * Beuningen, 19 feb 1888 † Beuningen, 25 mrt 1968 ∞ Beuningen, 1 aug 1918	29 Maria WILLEMS * Beuningen 9 dec 1896 † Ewijk, 1 jan 1977 ∞ Wijchen, 5 aug 1921	30 Leonardus (Lennard) VOSS * Nijmegen, 26 mei 1891 † Nijmegen, 29 apr 1982	31 Grada Wilhelmina (Grada) KERSTEN * Wijchen, 9 mrt 1894 † Nijmegen, 31 mrt 1966
12 Josef Hendricus (Sjef) JANSSEN * Nijmegen, 16 feb 1919 † Nijmegen, 30 mei 1996 ∞ Nijmegen, 22 jan 1943	13 Anna Antonia (Annie) van der KAMMEN * Friemersheim Dld, 3 sep 1922 † Bommel 28 jul 2010 ∞ Nijmegen, 4 nov 1949	14 Gerardus Wilhelmus (Geer) SWARTJES * Nijmegen, 13 feb 1923 † Beuningen, 27 dec 1991	15 Allegonda Maria (Gon) VOSS * Nijmegen 3 dec 1923 † Nijmegen, 12 apr 1978				
6 Cornelis Arnold Josef (Kees) JANSSEN * Nijmegen, 22 mrt 1949 ∞ Beuningen, 20 december	7 Gerarda Maria Petronella (Gerrie) SWARTJES * Beuningen, 4 jan 1951						
3 Daniëlle Allegonda (Daniëlle) JANSSEN * Gendt, 11 juli 1978							

14 februari 2003

14 februari 2003

Arnhem, 15 februari 2005
Arnhem, 20 juli 2008

WaalWeelde

Op 12 september jl. was er een inloopavond voor geïnteresseerden in de loods aan de Polder 32a in Gendt. Daar kon men kennis nemen van de plannen en werkzaamheden die in de Gendtse Polder gaan plaatsvinden. De Historische Kring heeft voor deze samenkomst een tentoonstelling samengesteld met kaarten en prachtige foto's van de betreffende loca-

Dorsemagen en de in verval geraakte werkplaats Moskou die later veestal van Van Groningen werd, worden verwijderd voor het terrein wordt opgeleverd voor nieuwbouw. Ook locatie 32a wordt gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. De woning van Jan Huisman wordt gesloopt, want ook het terrein van Villa Waalzicht wordt bouwlocatie.

Josan Meijers en wethouder Johan Sluiter applaudisseren als bij de start van het project een sloopkogel door de muur van Mefigro gaat..

ties. Om 18.00 uur gaven Josan Meijers (provincie) en Johan Sluiter (gemeente) het startsein.

Het project Oeverwal Gendtsche Polder is onderdeel van het provinciale programma WaalWeelde, waarin door meerdere partijen wordt samengewerkt zoals onder andere Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, gemeente Lingewaard, het Waterschap, bewoners van de Polder en bedrijven. Bij de herinrichting van de Gendtsche Polder wordt vooral gewerkt aan de ruimtelijke kwaliteit: het opknappen en herstellen van slecht onderhouden gebied. Maar er wordt ook gesloopt. Het restant van de paardenschuur van steenfabriek

Er komen dus drie kleine nieuwbouwlocaties. Dit heeft de gemeente Lingewaard aangegrepen om geld vrij te maken voor de aanleg van riolering voor alle omringende woningen en de steenfabriek. Stichting Lingewaard Natuurlijk heeft een belangrijke rol gespeeld in het uitvoeren van maatregelen voor de aanwezige dieren. Ze hebben nestkasten opgehangen voor dwergvleermuizen en steenuilen zodat deze dieren minder last ondervinden van de werkzaamheden. En halverwege 2017 wordt als kers op de taart ook nog het kunstwerk Dijk van een Wijf langs de Waal geplaatst.

Henk Klaassen

Het slachten van varken en rund

Geveling, een slagersfamilie

In oktober 1904 vraagt Steven Geveling verlof aan voor zijn zoon Willem, die in militaire dienst is. De kolonel-commandant van het 3^e Regiment Vesting Artillerie te Gorinchem vraagt daarop inlichtingen aan burgemeester Maas Geesteranus en die schrijft: *Naar aanleiding Uwer missive van den 12 oktober jl. om inlichtingen betreffende het huisgezin van Geveling alhier, heb ik de eer het navolgende te berichten. In het gezin S.A. Geveling zijn nog vijf kinderen, alleen meisjes, respectievelijk oud 17, 16, 10, 8 en 6 jaren. De beide oudsten verdienen in de zomermaanden ongeveer f150,-. De vader S.A. Geveling, werkt des zomers op de steenfabriek, waarmede hij ongeveer f200,- verdient en gaat in de wintermaanden, met zijnen nu in dienst zijnden zoon, uit als loonslager. Hiermede kan hij gemiddeld f4,- 's weeks verdienen, doch met zijn zoon zeker het dubbele.*

Tegen den slachttijd, die in november aanvangt, acht ik een verlof voor W.J. Geveling wel gewenst, daar het gezin, dat met hard te werken nauwelijks kan leven, anders bij gebrek aan werkkrachten gevaar loopt vele klanten te verliezen.

De familie Geveling heeft dan al een slagerswinkeltje en slachtplaats aan het einde van de Dijk-

Willem Geveling en zijn vrouw Dora Geveling-Meijer.

straat (Waalwijk). In de Tweede Wereldoorlog is hun huis zo zwaar beschadigd dat het niet meer herbouwd is.

Links: de ruïne van het huis Geveling. Rechts: de nieuwbouw aan de Burchtgraafstraat 1949-1950.

Het vetmesten van varkens

Varkens kun je voor het vetmesten het beste houden met z'n tweeën of meer. Dan hebben ze het meestal goed naar hun zin. Je had vroeger hangoor- en steiloor- (stikoor)varkens; nu zijn er veel meer rassen. Biggen spelen graag met elkaar. Daarna duwen ze elkaar weg bij de trog (voerbak) om het meeste voer te bemachtigen. Bij mij thuis werden ze als het ware in de watten gelegd. Als ze vrij naar buiten mochten in de varkensloop (bongerd) kregen ze een ring of kram door de neus. Anders ploegden ze de hele bongerd om, omdat varkens van nature wroeters zijn. Ze konden dan nog goed gras eten. Dat ringen werd meestal door de eigenaar zelf gedaan die in het bezit was van een ringtang. Buiten het meel en de etensresten kregen ze ook nog eens afvalgroenten van het land. Ze werden ook graag geaaid en als dat aan de zijkant van de buik gebeurde, ging het varken er vaak bij liggen. Ze voelen zich het beste in een met stro belegd hok. De mest die ze produceren komt weer ten goede aan het land.

Ringtang met holletjes aan de binnenkant waar de ring in paste zodat die niet weg kon glijden. Deze tang is gesmeed door H.P. Eltink.

Henk Klaassen met op de achtergrond rechts één van de twee varkens.

November slachtmaand

Van oudsher was het in de Betuwe en in de Achterhoek de gewoonte om rond Sint Maarten, 11 november het eigen, intussen vetgemeste, varken te laten slachten. Volgens een bepaling in de vleeskeuringswet van 25 juli 1919 moesten alle slachtdieren voor en na het slachten worden gekeurd. In Nederland is huisslachting om redenen van hygiëne, voedselveiligheid en dierenwelzijn tegenwoordig verboden. Het slachten dient sinds 1997 te gebeuren in speciale slachthuizen.

Het slachten van een varken ging op het platteland met enkele tradities of gewoonten gepaard. Een van deze gewoonten houdt verband met het slachten zelf. Nooit zal het slachten van een varken door de eigenaar zelf of door een van zijn huisgenoten gebeuren. Het zou onheil brengen, wanneer degene die het varken gevoederd heeft, het ook zou slachten. En voor de hygiëne werd tijdens de

slacht de slachter regelmatig van een borrel voorzien, zodat zijn adem zuiver bleef. De urineblaas van het varken werd gespoeld en daarna gedroogd om er een bal, lampenkap of een foekepot van te maken. Op Vastenavond gingen kinderen langs de deur met de foekepot waarbij dan een

liedje werd gezongen. De tijd heeft aan de meeste van deze gebruiken een einde gemaakt.

Foekepotterij, foekepotterij,
geef mien un cent, dan goa ik weer veurbij
ik heb geen geld um brood te kopen,
deurum mot ik met de foekepotte lopen.
Foekepotterij, foekepotterij,
geef mien un cent dan goa ik weer veurbij.

De eerste keuring

Als de door het rijk aangestelde keurmeester constateerde dat het varken er goed uitzag, kreeg het een oormerk. Daarna kon een afspraak met de slachter gemaakt worden. De keurmeester die na de Tweede Wereldoorlog in Gendt de varkens keurde, was Thedoor Pastoor. Thedoor was geboren in Lobith. Het gezin Pastoor kwam in 1948 naar Gendt en woonden eerst in de Schoolstraat en later aan het Julianaplein.

Bij Sjaak Milder mocht het varken mee praten over het tijdstip van de slacht..

Met de slachter werd de dag en het uur vastgesteld. De voorbereiding begon al een dag voor de slachting. Het varken kreeg geen voer meer, zodat de darmen niet meer vol zaten. Op het afgesproken tijdstip dat de slachter zou arriveren, behoorde het water warm te zijn om krulstaart na zijn dood te kunnen scheren (schrappen). Plaats van handeling was op de deel of op een plaats waar ruim met water gespoeld kon worden. Wanneer het varken op de plaats was gebracht, werd meestal aan de rechter voorpoot en aan de rechter achterpoot een touw bevestigd. Als de slachter het varken geslagen of geschoten had, trok men hem met die

touwen tegen de vloer. Daarna werd er een snee in de halsslagader toegebracht. Als men van plan was bloedworst te maken, kon het bloed worden opgevangen in een bak onder voortdurend kloppen om stolling te voorkomen. Een ervaren slach-

Bij Jan Bouwman was het varken ook goed voor de slacht..

ter wenste hierna de eigenaar en alle gezinsleden 'geluk met den dooie'.

Dit was ook het moment om de slachter de eerste borrel aan te bieden. Nadat het varken gewassen en geschoren was, werd hij met enige helpers op een ladder gerold. Achter de pezen van de achterpoten werd een zogenaamd hankhout oftewel hanghout gestoken. Hierna werd het hankhout met een touw aan de ladder bevestigd. Vervolgens werd de ladder met het varken eraan tegen een muur of schutting geplaatst. Zo kon de slachter makkelijker zijn werk doen.

Er werd een schone teil klaargezet, om de ingewanden op te vangen, nadat het varken van boven naar beneden met een mes was opengesneden. Daarna kon de slachter alle inwendige organen scheiden. Het varken bleef nu aan de ladder hangen tot de andere dag, zodat het vlees kon bester-
ven

De tweede keuring

Na de slacht kwam op het afgesproken tijdstip de keurmeester terug om het spek en vlees te keuren en te stempelen. Thedoor arriveerde op de motor met de stempelkist.

Belangrijk was het keuren van de nieren en de lever. De keurmeester maakte insnijdingen in deze organen. Als daar geen afwijkingen in werden aangetroffen, werd het varken goedgekeurd. Volgens voorschrift moesten er minimaal vier stempels op de zijden spek komen en op de andere delen twee stempels. Als keurmeester Thedoor klaar was, leek het meestal een feestvarken; zoveel stempels zaten er dan op. Waarschijnlijk wil-

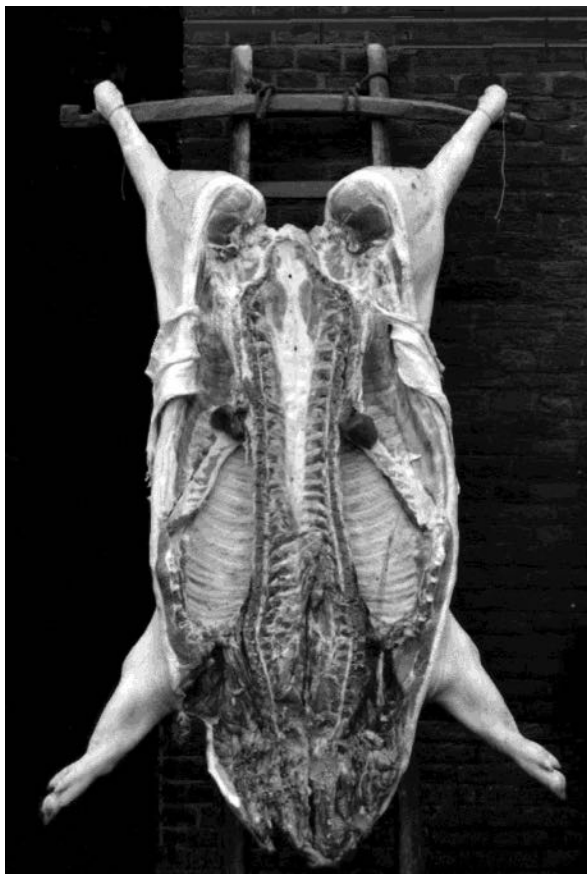
Thedoor Pastoor.

de hij met al die stempels aangeven dat het door hem gekeurde vlees heel goed was.

De volgende dag kwam de slachter terug voor het afhakken, waarna het spek kon worden ingezouten. Door het spek te zouten werd het vocht eruit onttrokken en bleef het langer houdbaar. Het maken van metworsten, balkenbrij en smoutappels volgde hierna. Het worst maken was een feest op zich. In de keuken kreeg de vleesmolen een plaatsje aan een tafel. Gespoelde darmen werden gebruikt voor het maken van metworst. Bij sommige families was het de gewoonte om de pastoor en de andere bewoners van de pastorie een huts-pot (pot of mand gevuld met diverse slachtproducten) te geven; soms het beste vlees. In de balkenbrij werden boekweitmeel, krenten, rozijnen, anijszaad of rommelkruid en spekjes verwerkt. Voor smoutappels werden zoete appels gebruikt. Na enkele weken werden de zijden spek uit de pekel gehaald en gedroogd. De zijden en een aantal metworsten werden naar de rokerij gebracht om ze te laten roken. Door het roken kwam er een lekkere smaak aan het spek en de worst en konden die ook langer bewaard worden in een spek-kast.

Clandestien slachten van een varken

Door de Tweede Wereldoorlog en de slechte economische toestand in ons land kwamen in september 1940 vele levensmiddelen op de bon, waaronder ook vlees. Alleen kleine zelfstandigen, fabrieksarbeiders en arbeiders werkzaam in de land en tuinbouw kregen een vergunning voor het houden van een huisslachtingsvarken onder voorwaarde dat ze zelf een stukje grond hadden waarop voldoende voer kon worden geteeld voor het houden en mesten van een varken.

Het pas geslachte varken.

Voor veel mensen was een varken in die tijd een levende spaarpot. Als het varken goed was voor de slacht moest dat gemeld worden aan de plaatselijke bureauhouder. Na controle van een door het Crisis Controle Dienst (CCD) aangestelde ambtenaar, die ook het varken schatte op gewicht, werd een machtiging verstrekt. Jan Scholten uit Gendt was aangesteld door het Rijk en de Landbouw Crisis Organisatie die de voedselvoorziening in oorlogstijd regelde. Jan moest ook het gewicht van het slachtvarken schatten, maar schatte bewust aan de lage kant. Zoveel eerder kwamen de gezinnen weer in aanmerking voor vleesbonnen.

Van september 1940 tot november 1949 was vlees op de bon. Grote gezinnen kwamen aan het slachten van één varken per jaar te kort. Toen er

in de krant de volgende mededeling verscheen van het Bedrijfschap voor Vee en Vlees raakten veel mensen in paniek. Hoe kon je nu nog het gezin in leven houden?

Huisslachtingsregeling 1947-1948. Diegenen die het vorige jaar een huisslachtingsvergunning hebben gehad met de bepaling dat ze vóór 1 november moesten slachten, komen dit jaar niet in aanmerking voor een vergunning.

Veel mensen waagden het nu om clandestien te slachten. Het varken werd nu niet door een keurmeester gekeurd maar door de eigenaar. Als die tegen zijn huisgenoten zei: 'Hij ziet er lekker en gezond uit', waren ze het daar allemaal mee eens, want daar hadden ze ook allemaal aan bijgedragen. Wanneer er een slachter gevonden was en dat was niet altijd even gemakkelijk, kon de slacht plaatsvinden. Slachters waren ook op hun hoedde, want die konden in de gevangenis belanden. De slacht vond dan ook in een afgelegen of onopvallende ruimte plaats. Als de slacht achter de rug was, konden worsten en andere lekkernijen gemaakt worden. De zijden spek werden ingezouten en een aantal weken in een spekkui opgeslagen. Daarna werden ze uit de kuip gehaald en liet men ze uitlekken tot ze enigszins droog waren. De zijden spek kwamen daarna in een spekkast te hangen. Normaal gesproken zouden ze ermee naar een rokerij zijn gegaan om ze te laten roken, maar dat was nu te gevaarlijk. Er zaten immers geen stempels op en in de rokerijen werd ook regelmatig gecontroleerd door de CCD.

Clandestien slachten van runderen

In Gendt werden ook clandestien runderen geslacht. In 1947 was de CCD buitengewoon actief in Gendt. De ene na de andere clandestiene slachting werd opgespoord. Voor de economische politierechter te Arnhem moesten zich verantwoorden de Gendtenaren: W.J. Geveling, S.W. Geveling en dominee W.G. van der Vliet.

1, woonhuis en winkel van Geveling. 2 en 3 schuur en woonhuis van Van Vliet.

Volgens de dagvaarding hadden deze drie Gendtenaren een of meerdere runderen geslacht of daartoe medewerking verleend in november 1946 en in mei, augustus, september en oktober 1947. Tijdens de rechtszitting van deze drie Gentenaren vielen zware straffen.

Bij het verhoor van W.J. Geveling merkte deze op dat hij in de kost was bij de moeder van zijn neef, waarvoor hij niets behoefde te betalen. 'Onverschillig wat voor werkzaamheden er verricht moesten worden, hielp ik mee', aldus deze verdachte. De rechter: 'Het clandestien slachten

Jan Geveling, zoon van Willem, met zijn vrouw en kind.

had u echter moeten laten'. S.W. Geveling deelde desgewenst mede dat twee runderen van zijn moeder waren en drie van hemzelf. Toen er een pink geslacht was, kwamen ook de anderen, hoewel dat niet de bedoeling was geweest. 'Kan me voorstellen', aldus de rechter, 'je kreeg de smaak natuurlijk te pakken'. W.G. van der Vliet vervolgens gehoord, vertelde dat hem gevraagd was om toe te staan, dat er in zijn schuur geslacht zou worden. Zijn vrouw had het hem wel afgeraden om toestemming te verlenen, maar hij kon goed met de familie Geveling overweg en ze waren ook burens, daarom had hij het toch toegestaan. Zij zouden echter nooit zijn naam

noemen als het mis zou lopen.

In zijn requisitoir werd door de officier van justitie spottend opgemerkt dat ook in dit geval weer voor arme mensen zou zijn geslacht. Hij eiste voor de beide neven vijf jaar Rijkswerkinrichting. Eiser vond het geval van Van der Vliet minder gewoon: 'Een dominee staat hier als medeplichtige in een misdrijf'. Voor de goede diensten die de dorpelingen voor de dominee deden, meende deze iets er tegenover te moeten stellen en daarom stond hij een schuur af voor clandestiene slachttingen. Eiser noemde het een bewijs van gebrek aan begrip wat plicht is. Hij eiste tenslotte een maand gevangenisstraf.

De verdediger van W.G. Geveling vond het niet juist dat een man van 63 jaar, die zijn hele leven hard had gewerkt, nu naar een Rijkswerkinrichting werd gestuurd om te leren werken. De officier van justitie merkte op, dat dit volgens de voorschriften ook niet kon, waarna hij de straf wijzigde in een vrijheidsstraf van vier maanden, waarmee de verdediger echter niet akkoord ging en een discussie ontstond tussen de officier van justitie en de verdediger, waaraan de economische rechter spoedig een einde maakte.

De advocaten van S.W. Geveling en W.G. van der Vliet drongen aan op vermindering van straf, waarbij de pleiter van de dominee op het ongewone van de zaak van zijn cliënt wees en een juridisch verweer hield tegen de dagvaarding. De economische rechter veroordeelde W.G. Geveling tot twee maanden gevangenisstraf. S.W. Geveling tot vijf maanden Veenhuizen en W.G. van der Vliet tot veertien dagen gevangenisstraf.

Varkenspest in Gendt

Na de Tweede Wereldoorlog begonnen veel boeren op grote schaal met het fokken en vetmesten van varkens. Dat bracht ook weer een grotere kans op varkenspest met zich mee. Na verloop van tijd brak inderdaad op verschillende plaatsen de gevreesde varkenspest uit, zo ook in Gendt en omliggende gemeenten. De verspreiding van varkenspest kon gebeuren door honden, katten, kippen, ratten maar ook door veehandelaren. Als varkenspest was geconstateerd, zag het er voor de dieren niet goed uit. Deze ziekte is ongeneeslijk en voor de dieren begint er een lijdensweg.

Varkenspestvirus wordt meestal via de bek of de neus opgenomen, maar kan ook heel gemakkelijk via injecties en stekende insecten worden overgebracht. Eerst zijn enkele varkens ziek, maar na enkele dagen worden de ziekteverschijnselen ook overgedragen op andere varkens. Daarna sterven de dieren.

In Gendt werd de familie Roelofsen aan de Flierensestraat geconfronteerd met de varkenspest. Rond de Kerst van 1970 waren er enkele varkens ziek van de in totaal 92. Suikerziekte of varkenspest was de eerste conclusie van veearts Bodet uit Bommel. Een definitieve diagnose was niet direct te stellen, maar nadat de veearts een paar varkens nog eens goed had bekeken, wist hij zeker dat het varkenspest was. Woorden van de dierenarts Bodet waren: 'Als ik een pistool had zou ik ze onmiddellijk allemaal afmaken'. Maar omdat de ambtelijke molens zeer langzaam draaiden, stierven zeker 30 varkens een

langzame dood. De andere nog levende varkens werden afgemaakt en er volgde destructie.

Opnieuw varkenspest in Gendt geconstateerd

In mei 1985 werd bij een veehandelaar aan de Kapelstraat varkenspest geconstateerd. Het transport van varkens werd in een straal van drie kilometer

Waarschuwbord bij het Pannerdensch veer.

rondom Gendt verboden. Het Pannerdensch veer mocht niet gebruikt worden voor vervoer van varkens. De Gendtse veehandelaar had varkens gekocht op een bedrijf in Overasselt dat later met varkenspest besmet bleek. De varkenshouders hielden hun hart vast, vooral omdat de ziekte opdook bij een handelaar. Op het bedrijf in Gendt werden eerst zo'n 50 besmette dieren afgevoerd, terwijl er in totaal 900 dieren aanwezig waren. Zachte heelmeesters maken stinkende wonden, was de gedachte van het Bedrijfschap voor de Handel in Vee. Uiteindelijk werden alle 900 varkens geruimd. Hierna werd in het gebied tussen Maas en Rijn verplicht gesteld dat biggen van twee weken en ouder moesten worden gevaccineerd. Hierna is er in Gendt geen varkenspest meer voorgekomen.

Kort na de Tweede Wereldoorlog waren er in Gendt alweer vlug een aantal slagerswinkels geopend.

Varkensbedrijf van Geveling aan de Kapelstraat.

Gerard Rasing

Gendt, Telef. 23

Rund- en Varkensslagerij

**Specialiteit in
fijne Vleeschwaren en
Worstsoorten.**

**Alles machinaal
uitgesneden.**

**Dagelijks versh vleesch
uit eigen koelcel.**

Dat waren Rund- en Varkensslagerij Gerard Rasing in de Dorpstraat-noord.

Wanneer U prijs stelt op steeds „de beste” kwaliteit

VLEESCH

te ontvangen aan gelijke scherp concurrerende prijzen, is het van ouds bekende adres

J. M. VAN DRIEL

Rund- en Varkensslagerij.

TELEFOON No. 25

**Machinaal gesneden Vleesch- en Worstsoorten
Specialiteit in prima Metworst
ALLES EIGEN FABRIKAAT**

Beleefd aanbevelend.

Keurslagerij Jan van Driel en zoon Frans na hun nieuwbouw in de Dorpstraat-zuid.

De Gelderse Slagerij Jan Buurman en zoon Hent onderlangs bij de Dijkstraat (zie foto hiernaast) en

W. J. GEVELING - EDELSLAGER

NIJMEEGSESTRAAT 47

Rund en Varkensslagerij

Erkend Koopman voor alle soorten vee

Edelslager Wim Geveling in de Nijmeegsestraat.

Daarnaast waren er nog de huisslachters: vader Willem en zoon Jan Geveling, Huub Berning en zonen Bertus en Wim, Dirk Doornenbal uit de Zandvoort, Wim Flintrop uit de Munnikhofsestraat en Koos Giesbers uit Flieren.

Handelaren in vee waren: Jan Cornelissen, Hent Opgenoort, Jan Bolder, Stef Geveling, en Wielly Milder.

Later kregen we de slagerijen: Herman Bodewes, Ben Hulshof, Bertus Berning, Breunis Lagerweij en zoon Rob en Wim Buurman. Nu hebben we alleen nog Wim Buurman.

Henk Klaassen

De Gelderse Slagerij van Buurman

Rondje Gendt en Open Avond

Verslag van fotoavond met Henk Klaassen/Mia Gerrits
(PowerPointpresentatie) op 4 april 2016 en open avond op 23 mei 2016

In Villa Ganita in april was iedereen in afwachting van een gezellige avond vol herinneringen. We wisten al dat de zaal bij een filmavond vol is, maar nu blijkt dat we ook voor fotoavonden naar een grotere zaal moeten. De bijna vergeten beelden van vroeger trekken steeds meer mensen naar de kringavonden en daar zijn we best trots op. Het rondje van Henk Klaassen begon bij het huis waar dokter Coenders woonde, dat later het gemeentehuis werd en nu al sinds jaar en dag het onderkomen van de kring is.

Coenders was huisarts van 1905 tot 1942. Het huis is een ontwerp van Estourgie, die gemeente-architect was in Gendt. Van het kringgebouw ging Henk naar het St. Josephgesticht, dat door de aannemers Seegers en Nissen werd gebouwd. We zagen een foto van de sloop, maar ook een nachtfoto toen er beton onder water werd gestort voor de parkeergarage. Daar tegenover stonden het huis van Milder en garage Ederveen, later Stevens, waar nu de Kattenberg en Elisa's Hof staan. Henk ging verder over de Poelwijklaan, waar vroeger de locomotief overstak met grond van Walburgen en Steenberg en voor de steenfabriek. De ruïne van de Poelwijktoren, vroeger een poorttoren, volgde en verder ging het naar de Kommerdijk langs Dorus Burgers van Walburgen. Daarna de Végéwagen en de winkel van Schennink, waar je altijd achterom kon en Van Meekeren, waar de jongens leerden biljarten en je drie biertjes kocht voor f 1,05. Door het Galgen daal langs het gat van Smijers en de Hagevoort waar Henk en Jaap Ederveen woonden en nu Johan. De woning van Burgers die gesloopt werd voor de dijkverzwaring net zoals het café van Tieske de Beijer. Met de dijkverzwaring verdween ook de bult aan de dijk, waar de schijnwerpers stonden ter beveiliging in de tijd van de koude oorlog. De poort van de Hagevoort met de laan waar vroeger vaak jonge stelletjes liepen. Het pomphuisje bij de sluis in de polder dat het hoge water een tijdje tegen hield, zodat de koeien wat langer in de polder konden grazen en dat in 1989 gesloopt werd. Het zilverpapieren huisje van Louis Schennink en de tunnel die in 1921 door Verbeek aangelegd was, die ook door de dijkverzwaring verdwenen. Naar de goudkust oftewel Huis te Gendt, waar Cornelis Leenders woonde. De pijp van de steenfabriek, in 1946 gebouwd en gesloopt in 1985. De machinefabriek, die zo ver weg stond en daarom Moskou genoemd werd. Het bunkerschip en Ken Watts, die niet ver kwam toen hij met zijn motor over de Waal zou sprinten. En dit is nog maar een klein gedeelte van alle foto's die we te zien kregen.

Henk Klaassen en Mia Gerrits-Bouwman.

Het was een gezellige avond met veel geroezemoes onder elkaar en gelach om de grappige anekdotes die Henk vertelde. Jammer dat er een aantal mensen naar huis moest, omdat de zaal vol was. Volgende keer gaan we naar een grotere zaal.

Gelukkig hebben we dit weer goed gemaakt met de open avond op 23 mei. In de burgemeesterskamer hebben we de presentatie van Rondje Gendt weer laten draaien en Henk was vaak aanwezig om de beelden toe te lichten. Verder was het oorlogsmuseum in de kelder open en in de grote zaal draaiden op twee computers oude filmpjes. Op verschillende momenten stonden er aardig wat mensen te discussiëren over wanneer en wie op de filmpjes te zien waren.

Verder was er uitleg over hoe de bidprentjes worden uitgezocht en gegevens genoteerd worden, want dit is belangrijk voor het stamboomonderzoek. Hiervoor kon men ook terecht bij Willem Rasing. In dat vertrek kon men ook de gedigitaliseerde foto's op de computer voorbij zien komen. Verder was er zoals altijd veel belangstelling voor de fotoalbums en het knipselarchief. Ook op de zolder waren mensen aanwezig voor uitleg over de archeologische vondsten, zoals het onlangs gevonden wrak in de Waal, en oude kaarten en tekeningen. Ook op deze laatste avond van het seizoen was er volop belangstelling van de leden.

Ria Schouten-de Haan

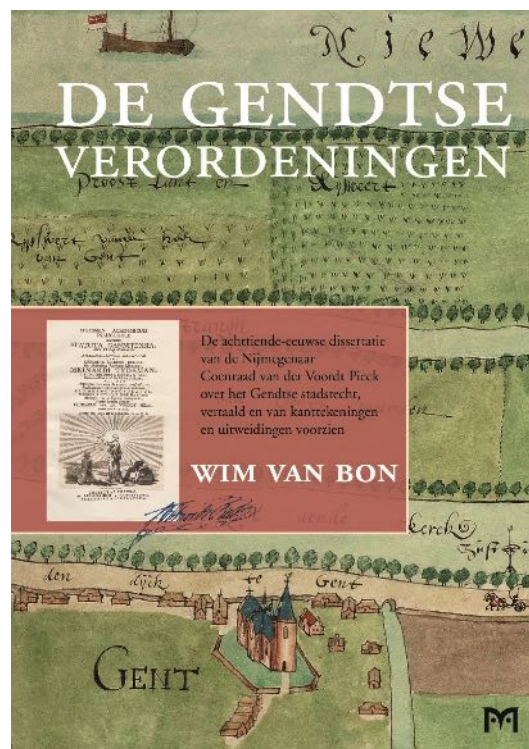
De Gendtse stadsrechten

Rond 1973 verscheen ter gelegenheid van de viering *Gendt 750 jaar stadsrechten* – hoe kan het ook anders – een aantal publicaties over de rechten die graaf Otto II van Gelre in 1233 aan Gendt gegeven had. Dat was niet de eerste keer dat auteurs zich, de een dieper dan de ander, over de Gendtse stadsrechten bogen. Al in 1654 had Arent van Slichtenhorst ze in zijn boek over de geschiedenis van Gelre genoemd en daarbij verwezen naar bronnen waarop hij zich baseerde. En anderhalve eeuw later schreef Willem Anne van Spaen in zijn Gelderse geschiedenis over de stad Gendt. Er was dus wel een en ander bekend over de rechten. Zo kwam de inhoud van het Gendtse stadsrecht vrij uitgebreid aan bod in *Gendt aan de Waal*, het boek van Jan Wolters uit 1955. In ruim zes bladzijden beschreef hij de 29 artikelen van het document. En in 1996 konden de lezers van de toen nog losbladige publicaties van de kring de precieze inhoud van de artikelen lezen, aangevuld met een aantal verhelderende opmerkingen. Die bijdrage was geschreven door classicus Boris Todorov, de man van een nicht van Tom Nahon. Bovenstaande auteurs waren niet de enigen die over het Gendtse stadsrecht schreven, maar het gaat te ver om hier dieper op die andere schrijvers in te gaan. Wolters en Todorov gebruikten beiden het proefschrift *Statuta Gannitensia* – de volledige titel is beduidend wijdloper – waarop de Nijmegenaar Coenraad van der Voordt Pieck in 1783 op de Utrechtse universiteit promoveerde.

Opvallend is dat geen van de schrijvers uit de laatste twee eeuwen ingaat op de tekst van de dissertatie zelf. Of misschien ook weer niet zo merkwaardig, omdat Van der Voordt Pieck zoals gebruikelijk in zijn tijd in het Latijn schreef. Dat is jammer voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Gendt. Want wat waren nu de opmerkingen en overwegingen die een jong promovendus twee en een kwart eeuw geleden over een stad schreef, waarvan hij wist dat die nooit als zodanig gefunctioneerd had? Op die vragen is nu een antwoord. In het tweede nummer van *Ganita mare* uit 2014 kon u al lezen dat oud-Gendtenaar Wim van Bon na zijn pensionering bezig was een belofte aan zichzelf waar te maken: een Nederlandse vertaling van het werk van Van der Voordt Pieck. En dat (monniken)werk is nu klaar. En meer dan dat.

De oorspronkelijke druk van het proefschrift dat zo'n tachtig pagina's omvat, kent een opmerkelijk typografische opbouw. Na zijn inleiding heeft Van der Voordt Pieck de bladzijden in twee (ongelijke) delen gesplitst. In de paar bovenste regels staat de Middelnederlandse tekst van de

stadsrechten. Dat is overigens niet de versie die Otto II in 1233 aan Gendt gaf, maar een viertal bevestigingen en uitbreidingen daarvan uit later tijd, de eerste uit 1382. Na de korte Middelnederlandse tekst volgt (in het Latijn) een uitgebreide toelichting en commentaar op de artikelen, waarin de schrijver zijn kennis en belezenheid liet zien, kortom, hij liet zien dat hij 'niet van de straat was'. Aan die tweedeling heeft Wim van Bon twee lagen toegevoegd. Hij heeft de Middelnederlandse tekst in hedendaags Nederlands vertaald. Daarnaast stelt hij (rechts)historische vragen aan de tekst van Van der Voordt Pieck, zoekt daar antwoorden op en geeft een toelichting of een interessante aanvulling. Bovendien is er een boeiende toegift. In het laatste hoofdstuk gaat Van Bon uitgebreid in op de persoon Coenraad van der Voordt Pieck, die in 1792 enkele percelen grond in Gendt had. Zo is te lezen dat hij behoorde tot de Nijmeegse elite, een stand waartoe ook de in Gendt zo bekende en niet altijd even geliefde familie Des Villates, ja die van de Heren van

Gendt en bouwers van het huis met die naam, behoorde.

Wim van Bon presenteert *De Gendtse Verordeningen* – hij geeft de voorkeur aan deze term boven *stadsrechten* – op 10 december in de protestantse kerk aan de Torenlaan. Het boek dat wordt uitgebracht door de Utrechtse uitgeverij Matrijs, kost € 24,95.

Geert Visser

Walburgen

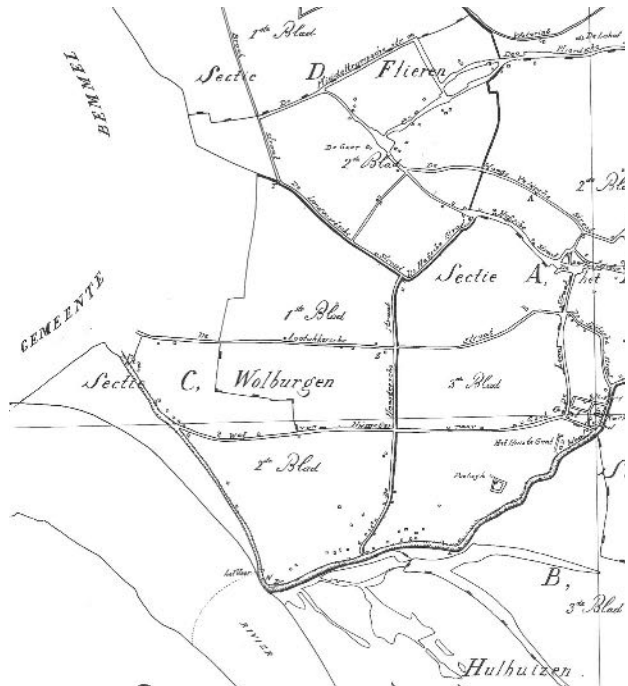
De meeste mensen in Gendt zullen prettige herinneringen hebben aan Walburgen. Aan zonovergoten dagen aan het zwembad, aan bezoeken als kind of met kind aan het hertenkampje of aan de sportbeoefening aldaar. Maar wie weet eigenlijk nog wat Walburgen was of hoe het tot sportpark Walburgen is gekomen?

Van Wolburgen naar Walburgen

Wolburgen, zo werd eeuwenlang het deel van Gendt genoemd dat loopt van de Waal tot de Langstraat, met aan het westen Haalderen en aan het oosten de Kruisstraat/Kommerdijk. Er zijn daar archeologische vondsten uit de Middeleeuwen gedaan, dus het werd al eeuwenlang bewoond. Voor zover mij bekend wordt de naam voor het eerst genoemd in het verpondingsregister Gendt van 1649 waarin staat: 'Henrick de Laer gepacht de bouwinge van St. Wolburgen tot Arnhem houdende omtrent 90 mergen, als 8 mergen slechte binnen weijde, 6 mergen buitendijkse weijde en de rest bouwlandt, jaerlicx voor 350 gld.' Het was dus toen in bezit van het St. Walburgkapittel dat zich in de 14^e eeuw in Arnhem gevestigd had. Het kapittel bestond uit geestelijken die als in een klooster samenleefden zonder een kloostergelofte te hebben afgelegd. Zij hadden een eigen rechtsgebied en kregen hun inkomsten uit landerijen die aan hen geschonken werden.

De naam Walburg is te herleiden tot een in de Middeleeuwen populaire 8^e-eeuwse heilige, dochter van een Engelse vorst. Het was een gëmancipeerde vrouw die tegelijkertijd abdis van zowel een mannen- als een vrouwenklooster in Duitsland werd. Zij werd afwisselend Walburga, Walburgis, Walburg of Walpurgis genoemd. 1 mei is haar feestdag en de nacht van 30 april op 1 mei wordt wel Walpurgisnacht genoemd; het begin van de lente en de nacht waarin de boze geesten vrij spel hebben. Een van haar wonderen is dat uit haar reliekschrijn in Duitsland af en toe olie lekt met een geneeskrachtige werking. Veurne kreeg ook wat van haar relieken en dat was het begin van haar verering in Nederland. In Arnhem, Groningen, Tiel en Zutphen werden daarna kerken aan haar gewijd.

Ook in de Franse tijd (1795-1813) was nog steeds sprake van Wolburgen, toen Gendt in 4 secties verdeeld werd. Sectie C was Wolburgen. In de eeuw daarop is het nog steeds Wolburgen. Er is dan enkele keren sprake van de verkoop van de bouwhof St. Wolburgen en nog in 1892 van teelland Wolburgen dat in bezit was geweest van de overleden jonkheer Merkes van Gendt.

J.H. Breunissen was de koper ervan. Maar in de 20^e eeuw vindt de naamsverandering van Wolburgen in Walburgen plaats. In 1910 koopt Theodorus Burgers de hofstede St. Walburgen, groot 8.3 ha voor f 12.500,-. De appel- en perenbomen, naast fruit en het elzenhout aldaar worden dan vaak in de krant te koop aangeboden. De boerderij is in de Tweede Wereldoorlog ver-

De hofstede St. Walburgen, een zogenaamde T-boerderij.

woest, maar zijn zoon Johannes Burgers liet een nieuw bedrijf met dezelfde naam bouwen op de plaats van de verwoeste boerderij.

Sportpark Walburgen

Van 1949 tot 1961 speelden De Bataven op het terrein Poelwijck tegenover het toenmalige gemeentehuis, nu ons kringgebouw Villa Ganita, aan de Nijmeegsestraat. Er was één speelveld.

Het terrein was beschikbaar gesteld door de familie Breunissen. Omdat er steeds meer behoefte aan woningen kwam, besloot de gemeente om op Walburgen een grote waterplas, ontstaan door afgraving voor klei voor de steenfabriek, gedeeltelijk dicht te maken en daar de voetbalvelden naar toe te verplaatsen. Het Poelwijkterrein kwam zo beschikbaar voor woningen. Daar kwam de latere Burgemeester van der Meulenlaan.

In die ruige, grote plas op Walburgen werd tot dan toe al wel oogluikend gezwommen, hoewel het gevaarlijk was en bij een strenge winter werd er weleens geschaatst. Een broer van Theo Lenderink is daar toen door het ijs gezakt en verdronken. In 1959 was meester Nahon van de Jozefschool al begonnen met zwemles te geven aan zesdeklassers nabij het Vossengat aan de Waal, maar ook dat vond een aantal ouders niet zo veilig.

Er was dus behoefte aan zwemwater en de gemeente dacht ook aan een kanovijver. De kanovijver kwam aan de Poelwijklaan en werd in de winter schaatsbaan, de Cees Breunissenbaan. Die grote plas op Walburgen is daarop gedeeltelijk dicht gemaakt en er werd een recreatieplas ter grootte van ongeveer 3,8 ha. aangelegd. Deze plas werd in twee stukken verdeeld, een deel viswater en een deel zwemwater. Op het zwemgedeelte mag alleen gevisd worden van 15 september tot 15 maart, vanwege de vele zwimmers. Er is veel vis te vinden zoals karpers, brasems, voorns, blikjes en niet te vergeten grote snoeken. Er is zelfs een keer een jongen flink gebe-

ten door een snoek. Nu eens at de mens geen vis, maar nam de vis een hapje mens. Het water is op het diepste punt rond de 7 meter. Het zwembad zelf heeft een afgebakend ondiep deel (70 cm) waarin peuters en kleuters veilig kunnen spelen en waar de kinderen goed zichtbaar zijn. Er moesten natuurlijk kleedruimtes, sanitaire voorzieningen en een kiosk bij komen voor een hapje, drankje of ijsje en die kwamen er al gauw, nog eerder dan de voetbalvelden.

Terwijl De Bataven in 1960 nog bezig was om met een fancyfair geld bijeen te krijgen voor de aankleding van het sportpark, was het zwemseizoen al van start gegaan zodra de garderobes en badcabines klaar waren. Het eerste jaar telde men al 45.000 bezoekers van zwembad; dat geeft wel aan dat er behoefte aan was, terwijl er tot 1982 toch entreegeld betaald moest worden. Dat kwam omdat er gediplomeerde badmeesters zoals Cees Rutten en Hans Verhaar in dienst genomen waren die het toezicht en schoolzwemmen gingen verzorgen. Er kwamen in de jaren daarop ook een ligweide en speeltoestellen bij zoals schommels en wippen. In 1982 werden de badmeesters vervangen door een beheerder/toezichthouder. Er traden desondanks vernielingen op en de boel verpauperde. Daarom werden in 1989 het zwembad en de kleedruimtes weer onderhanden genomen en vernieuwd. De kiosk bleef zoals die was. Pas vorig jaar is er nog een renovatie van het strand geweest.

Bij de ingang van sportpark Walburgen naast de sportvelden was intussen een hertenkamp/kinder-

boerderij gekomen. De herten en eenden waren door het gemeentebestuur van Bemmelse geschonken. Bij de herinrichting van het sportpark tussen 2003-2005 is de kinderboerderij verdwenen; iets wat veel ouders/kinderen nog steeds missen. Er zijn wel suggesties gedaan om het naar een andere plek in Gendt te verplaatsen, maar het is er niet van gekomen.

Doordat de fancyfair goed opgeleverd had, konden in 1961 twee terreinen en een oefenterrein in gebruik worden genomen. In mei 1961 werd de eerste steen gelegd voor de kleedkamers bij het clubgebouw. In dat clubgebouw zaten een buffet en keuken, een overdekte bezoekersruimte en de bestuurskamer, tevens leskamer. De letters De Bataven naar een ontwerp van Wim Schouten en gesmeed door Theo Eltink werden op het clubgebouw aangebracht en op de buitenmuur van de kleedkamers kwamen drie sportfiguren van Ambacht Haalderen. Op 7 oktober 1961 werd sportpark Walburen officieel geopend. In volgende jaren moesten er meer kleedruimtes komen, een grotere kantine, en meer speelvelden. In 1963 kreeg het sportpark een paar tennisbanen, want dat was in het begin waarschijnlijk vanwege de financiën nog niet gelukt. Na verloop van tijd werden de tennisbanen uitgebreid. Bij een derde speelveld aan de Poelwijklaan dat nogal excentrisch lag in de buurt van de tennisvelden, moesten bijvoorbeeld extra kleedkamers en een ruimte voor de scheidsrechter komen. Na enige tijd wilde men weer een tribune, weer een extra veld en meer verbouwingen aan kantine, kleedkamers etc. Meestal kreeg met geld van de gemeente voor materialen, maar moesten de leden door zelfwerkzaamheid de verbouwingen realiseren.

Inmiddels kwamen er ook plannen om de verouderde sporthal De Strang aan de Burgemeester van der Meulenlaan te vervangen door een grote sporthal op Walburgen. Dan kon op de plek van De Strang weer woningbouw komen. Van 2003 tot 2005 werd voor 1,3 miljoen excl. BTW een grote sporthal op Walburgen gerealiseerd waarbij verschillende verenigingen een gezamenlijke kantine kregen. Het sportpark werd geren-

Het oude Batavegebouw.

veerd en het hertenkamp/kinderboerderij verdween. De Bataven is de beheerder van het gebouw geworden, waarin verschillende zaalsporten worden beoefend zoals badminton, volley, gymnastiek etc. De letters De Bataven kregen er weer een plekje aan de buitenmuur van de kantine en de sportfiguren van Ambacht Haalderen die bij een vorige verbouwing van de kleedkamers afgebroken waren, werden weer als puzzelstukken in cement gegoten en opnieuw naast de ingang aangebracht.

Eind vorig jaar zijn nog 120 vluchtelingen gedurende drie dagen in sporthal Walburgen opgevangen. Enige maanden terug heeft men vanwege de duurzaamheid ledverlichting en zonnepanelen aangebracht. Nu is er weer commotie over kunstgrasvelden en op veld 3, een kunstgrasveld van De Bataven, liggen ook de in opspraak gekomen rubberkorrels uit autobanden. Zodra zou blijken dat het echt gevaarlijk is, wordt er niet meer op gespeeld en moet dat granulaat vervangen worden. Eigenlijk is men nooit klaar.

Yvonne de Boer-Ravestein

De nieuwe sporthal Walburgen.

Zwembad Walburgen in Gendt in de jaren zestig

Henk Langen.

Zo kon er een extraatje verdiend worden voor ons grote gezin. Omdat het zwembad steeds beter begon te lopen en er steeds meer mensen kwamen (zelfs van buiten Gendt) mocht ik in de weekenden helpen in de kassa. Het was best gezellig om zo veel mensen te ontmoeten. Ik mocht ook de teller bedienen, want de gemeente wilde weten hoeveel mensen er iedere dag kwamen. En aan 't eind van de dag mocht ik dan natuurlijk gratis zwemmen, wat toch wel een grote hobby van mij was.

Er waren toen op de hoogtijdagen zelfs drie badmeesters. Reinders, een wat oudere man uit Nijmegen was de baas en hij kwam geregeld de kassa in om een praatje te maken. Hij drukte dan de teller een paar keer extra in, zodat het aantal opgeschroefd werd.

De tweede badmeester was Rutten, die er ook mede voor gezorgd heeft dat de zwemclub er kwam. Hij gaf graag les aan de meisjes, maar volgens hem bewogen die niet genoeg. Dan ging hij bij hem thuis de meiden een extra massage geven. Dat vonden we eigenlijk wel vreemd.

Henk Langen op de fiets.

Omdat mijn vader arbeidsongeschikt was geworden (dat was in de jaren zestig) door een mislukte rugoperatie en meerdere keren een hartinfarct, kreeg hij het verzoek van de gemeente Gendt om de kassa van het zwembad op zich te nemen om de toegangskaarten te verkopen en de abonnementverkoop te regelen.

Hans Verhaar was de derde badmeester. Hij was altijd vriendelijk en hield wel van een grapje. Hij kon ook met iedereen goed overweg en de samenwerking met mijn vader was dan ook bijzonder

goed, mede omdat vader iemand was die graag mensen om zich heen had. Op een slakkengangetje ging hij elke dag met een oude damesfiets heen en weer naar Walburgen.

Het was er toen goed vertoeven, want het zwembad en de accommodatie waren prachtig in orde. Er waren lijnen en duikplanken en een vlot om vanaf te duiken en het werd steeds drukker. De gemeente hield alles goed bij; er kwam zelfs nog een kiosk waar je een ijsje kon kopen en wat versnaperingen. Er was een mooi strand en een grote groene ligweide, waar het dan ook altijd heel gezellig was.

Voordat de nieuwe kleedkamers er waren, stond er aan de achterzijde een kleedlocatie van houten planken, waar veel noesten in zaten. De jongens, altijd nieuwsgierig naar de meiden, hadden al snel ontdekt dat die noesten eruit gepeuterd konden worden. Dan kon je door zo'n gaatje kijken en zien wat er in het hokje ernaast gebeurde. Ik heb toen vaak geprobeerd om die noesten met lijm weer vast te zetten, maar er zaten er zoveel dat er eigenlijk geen beginnen aan was. Die noodkleedkamers werden toen gesloten.

Dit zwembad was een mooie verbetering ten opzichte van het zwemmen aan het eind van de jaren vijftig, toen we met meester Nahon gingen zwemmen in de Waal bij de Zandberg. Daar heb ik wel het zwemmen geleerd in die tijd.

Peter Langen

Peter Langen met broer Henkie aan de Waal.

Aanwinsten

Ontvangen van:

Corry Driessen, unster en metalen injectiespuit
Marian Degen, bidprentjes uit verzameling mevr. Visser-Scholten

Kees v.d. Laarschot, aantal archeologische vondsten

Dhr. Van Straaten, foto's huis Angerensestraat 28 en eigendomsakte

Annie v. Zagten-Scholten, aantal oude foto's en bidprentjes

Marjan Balk, aantal bidprentjes

Gonnie Roelofsen, aantal digitale oude foto's

Louise Weideveld-Terwindt, aantal bidprentjes

Peter Langen, zijn boek Familie Langen. Schippers, schepen en verhalen

Fam. A. Hoogveld, aantal bidprentjes

Toos van Zijl, bidprentjes, boeken en knipsels

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

Dhr. G.J.M. Hoogveld

Dhr. J. Rutjes

Dhr. W. Roudijk

Dhr. E.J. v. Aalten

Dhr. J. de Jong

Dhr. A.C.T.G. Basten

Mevr. C. Rutten

Mevr. R. Bouwman

Dhr. Th. Venselaar

Dhr. N. Sparnaaij

Dhr. P. v. Leeuwen

Mevr. T. Hendriks

Dhr. C.A. van Moerkerk

Dhr. F.J.W.J. Witjes

Dhr. N. Schennink

Dhr. W.H.A. Nissen

Dhr. C. v. Moerkerk

Mevr. G.M. Peters-Beursken

Dhr. J. Doeleman

Dhr. R. Kuster

Dhr. H.J. Aarntzen, Doornenburg

Dhr. B. Bouwman

Inmiddels hebben we 862 leden!

Foto's van optredens

De Historische Kring Gente kreeg laatst de vraag naar foto's uit de jaren zestig en zeventig van muziekoptredens in Gendt en Hulhuizen. Dat waren de Golden Earrings, Havenzangers, lokale artiesten en nog veel anderen. Ze traden in diverse locaties op zoals Boerstal, Witte Paard, Providentia of 007. Wij hebben alleen een paar krantenknipsels ervan. Hebt u nog foto's, dan willen wij die graag scannen, zodat wij ze digitaal voor ons archief hebben.

Overleden

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van ons (familie)lid:

Paul Janssen, echtgenoot van
Thea Janssen-Janssen,
Geboren op 23 mei 1950
Overleden op 28 mei 2016

Johanna Maria Kerkman-van der Velde, weduwe van
Hendrikus Wilhelmus Kerkman,
Geboren in 1924
Overleden op 29 mei 2016

Herman Bekker, echtgenoot van
Els Bekker-Drost,
Geboren op 14 april 1948
Overleden op 2 juni 2016

Koos (Jacobus Antonius) Kregting,
weduwnaar van Annie Kregting-Berns
Geboren op 26 oktober 1931
Overleden op 24 juni 2016

Ton Stevens, weduwnaar van
Riekje Stevens-van Dijk,
Geboren op 29 april 1934
Overleden op 26 juni 2016

Roelof van Moerkerk, echtgenoot van
Rieky van Moerkerk-Bisschop,
Geboren op 17 maart 2016
Overleden op 17 augustus 2016

Albert (Albertus Bernardus) Turk,
partner van Willie Buys-Lukassen,
Geboren in 1926
Overleden op 25 augustus 2016

Maria Cornelia Basten-Janssen,
weduwe van Elbertus Hendrikus Basten,
Geboren op 14 augustus 1933
Overleden op 19 september 2016

Ons medeleven en onze gedachten gaan uit naar de naasten.

Colofon:

e-mail: info@historischekringgente.nl
website: www.historischekringgente.nl
www.facebook.com/historischekringGente

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:
Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)
Mia Gerrits-Bouwman
Henk Klaassen
Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de in de kolom hiernaast genoemde adressen en telefoonnummers.

Huisvesting: in Villa Ganita
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:
Hist.Kring Gente te Gendt
bank NL93 RABO 01164 26 705

Drukwerk Ganita mare:

Nieuweweg 172, 6603 BT Wijchen

ISSN: 1878-7908

Bestuur Historische Kring Gente

Voorzitter: Willem Rasing,
Bernhardstraat 22, 6691 ZM GENDT,
tel. 0481-424546

Secretaris: Yvonne de Boer-Ravestein,
Waterwolf 31, 6681 TH BEMMEL,
tel. 0481 422400

Penningmeester: Geert Witjes,
De Haspel 9, 6691 PP GENDT,
tel. 0481 422851

Foto- en knipselarchief: Riet Berends-Peters,
Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH GENDT,
tel. 0481 422471

Genealogie en ledenadministratie.:
Mia Gerrits-Bouwman,
Steenakker 11, 6691 DM GENDT,
tel. 0481 423543

Presentaties: Henk Klaassen,
v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT GENDT,
tel. 0481 424253

Jaarprogramma: Ria Schouten-de Haan,
't Hof 10, 6691 HK GENDT,
tel. 0481-422781

Gerard Janssen heeft wegens drukke werkzaamheden tijdelijk het bestuurslidmaatschap neergelegd. Voor vragen over geografie en archeologie blijft hij via het secretariaat beschikbaar.

Ons lidmaatschap loopt van januari t/m december. Het lidmaatschap van de kring kost al jarenlang € 15,- en samen met het themaboek Terugblik € 22,-.

Weet u dat u iemand een cadeauabonnement op onze Ganita mare kunt geven? Voor € 15,- maakt u hem/haar voor een heel jaar lid. Het abonnement stopt vanzelf weer op 1 januari. Dit jaar krijgt een nieuw lid trouwens ons boek *Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienepol* gratis als welkomstgeschenk. Dit boek kost nu bij ons € 10,-. Nog enkele exemplaren van het boek *Gendt tussen stad en dorp* zijn bij ons voorradig en te koop voor € 5,-. Een prima cadeautje.

November slachtmaand.

Welkom op de maandagavond vanaf 20.00 uur en op de woensdagmorgen vanaf 09.30 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

Bjent zei:
Overal waar brood wör gebakke ku'j werreke.